

2026

ISSN
3056-9842
(Online)

วารสารวิชาการ สังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ ร้อยเอ็ด

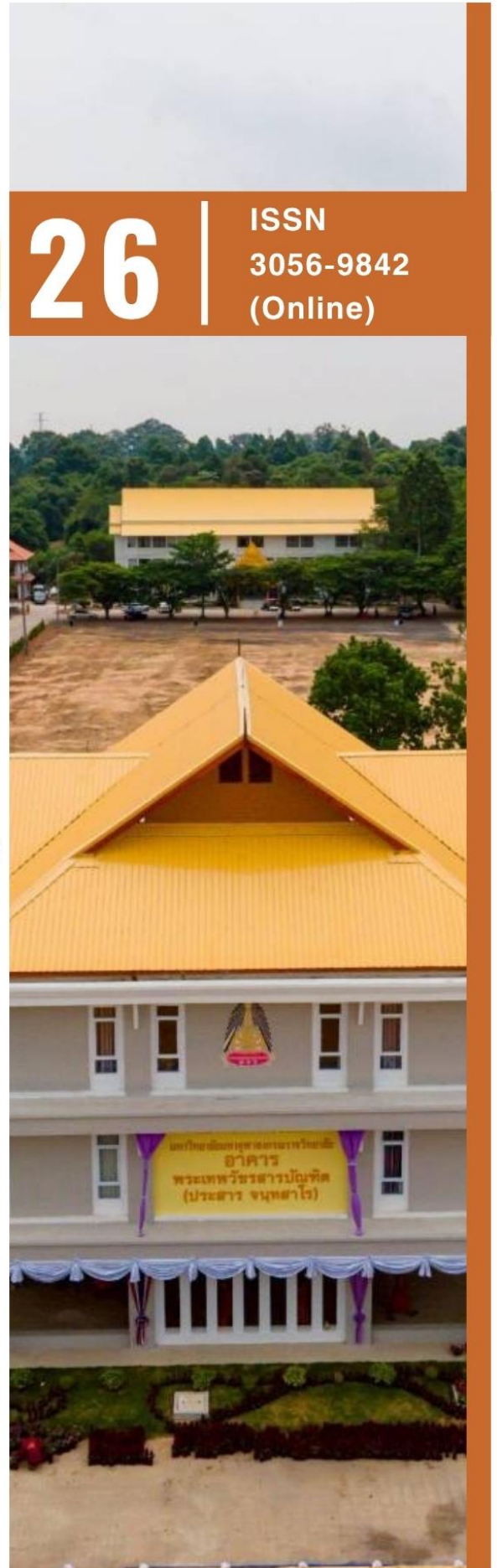
Journal of Social Science
Roi-Et Buddhist College

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2

พฤษภาคม – สิงหาคม 2569

Vol. 5 No. 2

May – August 2026

ISSN 3056-9842 (Online)

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College

Volume 5 No.2 May-August 2026

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม 2569

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2

พฤษภาคม-สิงหาคม 2569

Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College Volume 5 No.2

May-August 2026

จัดทำโดย สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ 043-568487 ,065-4143667

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์

Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College

- **เจ้าของ**

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Owner**

Office of Academic Affairs Roi Et Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **สำนักงาน**

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170
โทร/โทรสาร (043) 569517, (043) 569487 <http://roiet.mcu.ac.th/>
Email: Roiet@mcu.ac.th

- **Officer**

Roi Et Buddhist College
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
252 M.4, Niwet, Thawutburi, Roi-et, Thailand, 45170
Tel/Fax: +66 43 569 517, 66 43 569487 <http://roiet.mcu.ac.th/>
Email: Roiet@mcu.ac.th

- **ที่ปรึกษา (Advisors)**

อธิการบดี	Rector
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	Vice-Rector for Administration
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	Vice-Rector for Academic Affairs
รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา	Vice-Rector for Planning and Development
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	Vice-Rector for General Affairs
รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น	Vice-Rector for MCU

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิภิโร,รศ.ดร
พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.
พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร.
พระมหาดาวสยาม วชิรปณฺโญ, ผศ.ดร.
พระมหาโยธิน โยธิโก, รศ.ดร.
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม
รองศาสตราจารย์ ดร.พรรษา พดุมยางกูร
รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนोक
รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน วามสนิท
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร
รองศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต
รองศาสตราจารย์ อุดม บัวศรี
รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุมณีชน
รองศาสตราจารย์ โสวิทย์ บำรุงภักดิ์
รองศาสตราจารย์ ประพันธ์ ศุภษร
รองศาสตราจารย์ ดร.ซัชนันท์ อิศรเดช
รองศาสตราจารย์ เต็มศักดิ์ มองอินทร์
รองศาสตราจารย์ เกียรติศักดิ์ สุขเหลืออง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชาญชัย ฮวดศรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวิน ทองปั้น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จักรพันธ์ วงศ์พรพวัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประเสริฐ ธลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุทธนา ประณีต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัฐพล เย็นใจมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธิติวุฒิ หมั่นมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุริยา รักษาเมือง
ดร.กรกต ชาบัณขิต
ผศ.ดร. สุรพล พรหมกุล
ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี
ผศ.ดร.วิทยา ทองดี
ดร.เรียงดาว ทวะชาลี

[illegible]

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์ พลโท ดร.โอภาส รัตนบุรี

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์

รศ.ดร.ยุภาพร ยุภาศ

รศ.ดร.หอมหวล บัวระภา

ผศ.ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์

ผศ.ดร.ธีรพงษ์ มีไธสง

รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา

ผศ.ดร.สาคร พรหมโคตร

ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี

ผศ.ดร.สุรพงษ์ แสงเรณู

ผศ.ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง

ผศ.อภิรักษ์ บุรรุ่งโรจน์

ผศ.ธรรมรัตน์ สีนฤเดช

ผศ.พิมลศักดิ์ นิลผาย

พลเอก ผศ.ดร.เกษมชาติ นเรศเสนีย์

ดร.พรนภา เตียสุธิกุล

อาจารย์อรรฎา เดชพงษ์

นักวิชาการอิสระ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ในพระบรมราชูปถัมภ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ในพระบรมราชูปถัมภ์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

ตะวันออก วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ

● ฝ่ายประสานงานและการจัดการ (Coordination and Management)

พระครูวินัยธรรวราวุฒิ มหาวิโร, ดร.

พระณัฐวุฒิ ศิริจินโท, ดร.

พระระพิน จิตธมโม

นางสาวอนงค์ นินทรราช

นายจักรี ฝารัตน์

พระอธิการณัฐวุฒิ ฐานวุฑโฒ

พระครูใบฎีกาชาญยุทธ จิรสุโภ

นายนาวิ แก้วดี

นางสาวชนัญชิดา ถาวะโร

● ฝ่ายประสานงานต่างประเทศ (Coordination of Foreign)

พระมหาคมคาย สิริปณฺโญ, ดร.

- ฝ่ายนิติกร (Legal officer)

พระพลากร สุ่มงคโล, ดร.

- พิสูจน์อักษร (Proofing)

ผศ.ดร.พิกุล มีมานะ
นางสาววิกุล วิสัยหล้า

- ศิลปกรรม (Designed)

พระครูปริยัติวรเมธี, ผศ.ดร
ผศ.กิตติพัทธ์ เทศกำจร

- ฝ่ายสมาชิก

ผศ.อภิชนา พรรณศรี
นายอนุวัช สอนสนาม

- กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-เมษายน
ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม
ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน-ธันวาคม

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ ได้จัดพิมพ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ผลงานทางวิชาการ ผลงานวิจัย และแลกเปลี่ยนแนวคิด ความก้าวหน้าใหม่ทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ พร้อมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ ได้ดำเนินการนำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ค้นคว้าวิจัย จากหลายกลุ่มสหวิทยาการ ซึ่งได้ผ่านการกลั่นกรอง พิจารณา จากผู้ทรงคุณวุฒิที่ทรงความรู้ เพื่อให้ได้คุณภาพ และถูกต้องตามหลักวิชาการ ทางกองบรรณาธิการได้ดำเนินงานพัฒนาวารสารอยู่ตลอด ปรับปรุงระบบงานให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน ปัจจุบันได้พัฒนาสู่การเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

ในนามของบรรณาธิการ ขอเจริญพรขอบคุณผู้ร่วมเสนอผลงานทั้งบทความวิจัยและบทความวิชาการทุกท่าน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินบทความวิจัยที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ส่งผลให้วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ มีคุณภาพและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาวารสารให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ทางกองบรรณาธิการวารสารวิชาการสังคมศาสตร์ขอน้อมรับด้วยความยินดี และขอเจริญพร ขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย

- การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก โรงเรียนบ้านโคกก่อง
The Study of Thai Language Learning Achievement of Grade 6 Students Using Inquiry-Based Learning Combined with Graphic Organizers at Ban Kokkong School
ภานุพงษ์ โต้นรุธ, พรวิภา สีสมยา 1

บทความวิชาการ

- ภาวะผู้นำยุคใหม่: กุญแจสู่การพัฒนาหน่วยงานภาครัฐในศตวรรษที่ 21
New Leadership: Key to Developing Public Sector Agencies in the 21st Century
สนุก สิงห์มาตร, ระวีง เรืองสังข์, พีรวัฒน์ ชัยสุข, ทองดี ศรีตระการ 9
- การพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา
Self-Development according to Buddhist Principles
รมิดา สวนมะไฟ 17
- นวัตกรรมเชิงพุทธ : ระบบนิเวศน์ และผลิตภัณฑ์
Budha Innovation: ecosystem & Products
อรรถ นันทจักร 23
- ธนาคารน้ำใต้ดินกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี อำเภอกุตุชุม จังหวัดยโสธร คือทางออกการบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง-น้ำท่วมภาคอีสานอย่างยั่งยืน
The underground water bank in the case of Nong Mi Subdistrict Administrative Organization, Kut Chum District, Yasothon Province is a water management solution to solve drought-flood issues in a sustainable manner
สโรชา จันทะสอน 31

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบสืบ
เสาะหาความรู้ ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก โรงเรียนบ้านโคกก่อง

The Study of Thai Language Learning Achievement of Grade 6 Students Using Inquiry-
Based Learning Combined with Graphic Organizers at Ban Kokkong School

phanupong tonwut

Phanupong Tonwut

พรวิภา สีสมยา

Pronwipha Seesomya

โรงเรียนบ้านโคกก่อง

Ban Kokkong School

Email: phanupongtonwut@gmail.com

วันที่รับบทความ: 30 เมษายน 2569; วันที่แก้ไขบทความ 19 มิถุนายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 31 สิงหาคม 2569

Received: April 30, 2026; Revised: June 19, 2026; Accepted: August 31, 2026.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโคกก่อง จำนวน 8 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับผังกราฟิก แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test แบบกลุ่มสัมพันธ์)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 56.40 คะแนน และหลังเรียนเท่ากับ 82.75 คะแนน 2) ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับผังกราฟิกอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.68, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42)

คำสำคัญ: การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, ความพึงพอใจ

Abstract

This research aimed to: 1) examine the Thai language learning achievement of Grade 6 students using inquiry-based learning combined with graphic organizers; 2) compare students' learning achievement before and after the implementation; and 3) investigate students' satisfaction toward the instructional approach. The sample consisted of 30 Grade 6 students from

Ban Khok Kong School, selected through purposive sampling. The research instruments included lesson plans based on inquiry-based learning integrated with graphic organizers, a learning achievement test, and a satisfaction questionnaire. The data were analyzed using mean, standard deviation, and dependent samples t-test.

The results revealed that: 1) students' post-test learning achievement was higher than the pre-test, with mean scores of 56.40 and 82.75, respectively; 2) the comparison showed that post-test scores were significantly higher than pre-test scores at the .05 level; and 3) students' satisfaction toward the instructional method was at the highest level (mean = 4.68, standard deviation = 0.42).

Keywords: Inquiry-Based Learning, Learning Achievement, Satisfaction.

1. บทนำ

การจัดการศึกษาภาษาไทยในระดับประถมศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ ของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นช่วงปลายของการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความสามารถด้านการอ่าน การเขียน การฟัง และการพูดอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม จากสภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในปัจจุบัน พบว่ายังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การเน้นการสอนแบบบรรยาย การท่องจำ และการขาดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) อีกทั้งผู้เรียนบางส่วนยังขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์และการเชื่อมโยงความรู้ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-Based Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตั้งคำถาม ค้นคว้า ทดลอง และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ John Dewey ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และ Jerome Bruner ที่เสนอแนวทางการเรียนรู้แบบค้นพบ (Discovery Learning) ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดระดับสูงและส่งเสริมความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ การใช้ผังกราฟิก (Graphic Organizers) ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถจัดระบบความคิด เชื่อมโยงข้อมูล และสรุปสาระสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีงานวิจัยหลายชิ้นที่ยืนยันว่าการใช้ผังกราฟิกร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะสามารถช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ (Novak & Cañas, 2008) การบูรณาการทั้งสองแนวทางจึงเป็นวิธีการที่มีศักยภาพในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาภาษาไทย

โรงเรียนบ้านโคกก่องเป็นสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามมาตรฐานการศึกษา แต่จากการติดตามผลการเรียนที่ผ่านมา พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ยังมีผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนวิชาภาษาไทยอยู่ในระดับที่ควรได้รับการพัฒนา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำวิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับการใช้ผังกราฟิกมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อศึกษาว่าสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้หรือไม่ รวมทั้งเปรียบเทียบผลการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ และศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการสอนดังกล่าว ผลการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะเป็แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของสถานศึกษาอื่นได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโคกก่อง
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก โรงเรียนบ้านโคกก่อง
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก โรงเรียนบ้านโคกก่อง

3. สมมติฐานในการศึกษา

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก อยู่ในระดับมากขึ้นไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
 - 1.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียน โรงเรียนบ้านโคกก่อง จำนวน 38 คน
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 8 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นห้องเรียนที่ผู้วิจัยรับผิดชอบสอน
2. รูปแบบการทดลอง
การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียววัดก่อน-หลัง (One Group Pretest-Posttest Design) ลักษณะการทดลอง ดังนี้
 - 2.1 ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test)
 - 2.2 ดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับผังกราฟิก
 - 2.3 ทดสอบหลังเรียน (Post-test)

2.4 วัดความพึงพอใจของนักเรียน

3. เครื่องมือในงานวิจัย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 แผน (16 ชั่วโมง)

- 1) ใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (5E)
- 2) บูรณาการผังกราฟิก เช่น Mind Map, Concept Map

3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

- 1) แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ
- 2) ค่าความเชื่อมั่น (KR-20) ประมาณ 0.82

3.3 แบบสอบถามความพึงพอใจ

- 1) มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ
- 2) ครอบคลุมด้านเนื้อหา กิจกรรม และสื่อ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์เนื้อหาวิชาภาษาไทย

4.2 สร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย

4.3 ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ

4.4 ทดลองใช้ (Try-out) และปรับปรุงเครื่องมือ

4.5 ดำเนินการทดลอง

- 1) ทดสอบก่อนเรียน
- 2) จัดการเรียนรู้ตามแผน (8 แผน)
- 3) ทดสอบหลังเรียน
- 4) เก็บข้อมูลความพึงพอใจ

4.6 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้

- 1) ค่าเฉลี่ย (Mean)
- 2) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
- 3) t-test แบบ Dependent

5. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก โรงเรียนบ้านโคกก่อง สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอตารางและภาพดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน (n = 8)

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
ก่อนเรียน	100	56.40	5.21
หลังเรียน	100	82.75	4.87

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน (82.75) สูงกว่าก่อนเรียน (56.40) อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับผังกราฟิกช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Dependent t-test)

รายการ	Mean	(S.D.)	t	df	Sig.
ก่อนเรียน	56.40	5.21			
หลังเรียน	82.75	4.87	12.36	7	0.000

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่า t เท่ากับ 12.36 และค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า .05 แสดงว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจ (n = 8)

รายการประเมิน	Mean	(S.D.)	ระดับความพึงพอใจ
1.เนื้อหามีความเข้าใจง่าย	4.75	0.46	มากที่สุด
2.กิจกรรมการเรียนรู้มีความน่าสนใจ	4.63	0.52	มากที่สุด
3.การใช้ผังกราฟิกช่วยให้เข้าใจบทเรียน	4.75	0.46	มากที่สุด
4.นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม	4.50	0.53	มาก
5.สามารถนำความรู้ไปใช้ได้	4.63	0.52	มากที่สุด
6.บรรยากาศการเรียนรู้เหมาะสม	4.75	0.46	มากที่สุด
7.ครูจัดกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอน	4.63	0.52	มากที่สุด
8.ระยะเวลาในการเรียนเหมาะสม	4.50	0.53	มาก
9.สื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสม	4.75	0.46	มากที่สุด
รวม	4.68	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.68) โดยเฉพาะด้านการใช้ผังกราฟิกและเนื้อหาที่เข้าใจง่าย สะท้อนว่ารูปแบบการสอนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างแรงจูงใจได้ดี

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย โดยใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ ร่วมกับการใช้ผังกราฟิก สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

จากผลการวิจัยพบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าวิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับผังกราฟิกมีประสิทธิภาพในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบ Inquiry-Based Learning เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ตั้งคำถาม ค้นคว้า และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey (1938) และ Bruner (1961) ที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์และการค้นพบด้วยตนเอง นอกจากนี้ การใช้ผังกราฟิกช่วยให้ผู้เรียนสามารถจัดระเบียบความคิด เชื่อมโยงเนื้อหา และสรุปสาระสำคัญได้ดีขึ้น ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นระบบและจดจำได้นาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Novak และ Cañas (2008)

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70

ผลการวิจัยพบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนอยู่ที่ 82.75 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 70) อย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนพัฒนา แต่ยังช่วยให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด ทั้งนี้เนื่องจากการจัดกิจกรรมตามขั้นตอน 5E (Engagement, Exploration, Elaboration, Evaluation) ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นลำดับขั้น และมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้

3. ความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด

นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.68) แสดงว่ารูปแบบการสอนสามารถสร้างแรงจูงใจและบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี สาเหตุอาจมาจาก

- 1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 2) การใช้สื่อที่หลากหลาย (ผังกราฟิก)
- 3) การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และช่วยส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อการเรียน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ควรนำวิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับผังกราฟิกไปใช้ในรายวิชาอื่น เช่น สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์

2) ครูควรออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับผู้เรียน และเน้นการมีส่วนร่วม

3) ควรใช้ผังกราฟิกที่หลากหลาย เช่น Mind Map, Concept Map เพื่อกระตุ้นการคิด

4) ควรจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการตั้งคำถามและการแสดงความคิดเห็น

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้นเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ

2) ควรทดลองกับรูปแบบการวิจัยแบบมีกลุ่มควบคุม

3) ควรศึกษาตัวแปรอื่น เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ หรือความสามารถในการสื่อสาร

4) ควรศึกษาผลระยะยาวของการใช้วิธีสอนดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2558). *การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แคมมณี. (2560). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ ศิริวัฒน์. (2562). *การใช้ผังกราฟิกเพื่อพัฒนาการเรียนรู้*. วารสารการศึกษา, 10(2), 45–60.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2559). *การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- Ausubel, D. P. (1968). *Educational psychology: A cognitive view*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*. New York, NY: Longmans, Green.
- Bruner, J. S. (1961). *The act of discovery*. Harvard Educational Review, 31(1), 21–32.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. New York, NY: Macmillan.
- Hmelo-Silver, C. E. (2004). *Problem-based learning: What and how do students learn?* Educational Psychology Review, 16(3), 235–266.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). *An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning*. Educational Researcher, 38(5), 365–379. <https://doi.org/10.3102/0013189X09339057>

- Marzano, R. J. (2001). *Classroom instruction that works: Research-based strategies for increasing student achievement*. Alexandria, VA: ASCD.
- Mayer, R. E. (2009). *Multimedia learning (2nd ed.)*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Novak, J. D., & Cañas, A. J. (2008). *The theory underlying concept maps and how to construct them (Technical Report IHMC CmapTools 2006-01 Rev 01-2008)*. Pensacola, FL: Institute for Human and Machine Cognition.
- Ormrod, J. E. (2020). *Educational psychology: Developing learners (10th ed.)*. Boston, MA: Pearson.
- Prince, M. (2004). *Does active learning work? A review of the research*. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223–231. <https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2004.tb00809.x>
- Slavin, R. E. (2018). *Educational psychology: Theory and practice (12th ed.)*. Boston, MA: Pearson.
- Sweller, J. (1988). *Cognitive load during problem solving: Effects on learning*. *Cognitive Science*, 12(2), 257–285. https://doi.org/10.1207/s15516709cog1202_4

ภาวะผู้นำยุคใหม่: กุญแจสู่การพัฒนาหน่วยงานภาครัฐในศตวรรษที่ 21
New Leadership: Key to Developing Public Sector Agencies in the 21st Century

สนุก สิงห์มาตร

Sanook Singmart

ระวิง เรืองสังข์

Rawing Ruangsung

พีรวัฒน์ ชัยสุข

Perawut Chaisuk

ทองดี ศรีตระการ

Perawut Chaisuk

หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Doctor of Education Degree Program

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: singmart2512@gmail.com

วันที่รับบทความ: 12 พฤษภาคม 2569; วันแก้ไขบทความ 20 กรกฎาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 31 สิงหาคม 2569

Received: May 12, 2026; Revised: July 20, 2026; Accepted: August 31, 2026.

บทคัดย่อ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเทคโนโลยี การเมือง และสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อหลายภาคส่วน รวมถึงองค์กรรัฐวิสาหกิจ ความสำเร็จหรือล้มเหลวของรัฐวิสาหกิจนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและพันธกิจที่กำหนดไว้ ดังนั้น เพื่อให้รัฐวิสาหกิจก้าวหน้าในยุคปัจจุบัน ผู้นำจำเป็นต้องพัฒนาและปรับตัวในหลายมิติ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น บทความนี้มุ่งเน้นไปที่คุณลักษณะและบทบาทของผู้นำในการบริหารรัฐวิสาหกิจในศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ความรู้ ความสามารถทางปัญญา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จริยธรรม คุณธรรม และภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว นอกจากนี้ผู้นำยังต้องมีความสามารถและมีทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ความโปร่งใสและการสื่อสารที่ดี การปรับตัวและการเรียนรู้ การพัฒนาและการสร้างทีม การมุ่งเน้นที่การบริการ หากผู้นำที่มีคุณสมบัติเหล่านี้จะช่วยให้องค์กรภาครัฐสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความท้าทายของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อองค์กรภาครัฐ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำยุคใหม่, การพัฒนาหน่วยงานภาครัฐ, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The 21st century is an era of rapid changes in technology, politics and society, which affect many sectors, including state enterprises. The success or failure of state enterprises

depends on leaders who play a key role in management to achieve the set goals and missions. Therefore, for state enterprises to progress in the present era, leaders need to develop and adapt in many dimensions to be in line with the changes that occur. This article focuses on the characteristics and roles of leaders in state enterprise management in the 21st century, which consist of key elements: knowledge, intellectual capabilities, effective communication, ethics, morality, and leadership that focuses on change and adaptation. In addition, leaders must have the ability and skills of strategic thinking, use of technology and innovation, transparency and good communication, adaptation and learning, development and team building, and service focus. If leaders have these qualities, they will help government agencies to adapt and respond effectively to the challenges of the 21st century for public organizations.

Keywords: New Leadership, Public Sector Development, 21st Century

1. บทนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างจากอดีตอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและความแตกต่างจากเดิมโดยสิ้นเชิง รวมถึงการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยดำเนินงานและธุรกรรมต่างๆ ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีแนวโน้มอยู่ในรูปแบบเสมือนจริงมากขึ้นผ่านการสื่อสารออนไลน์ (มุกดา ลอยนภาและคณะ, 2564) นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การแข่งขันทางธุรกิจ และภาวะเศรษฐกิจต่างๆ ยังส่งผลกระทบต่อองค์กรภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ซึ่งถือเป็นหน่วยงานสำคัญในการพัฒนาประเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน (เกตุศิรินทร์ และ วิเศษ คำบุญรัตน์, 2564; สุทธิพงษ์ เกียรติวิชัย, 2562)

องค์กรรัฐวิสาหกิจเป็นองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการและแก้ปัญหาที่ภาครัฐไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากข้อจำกัดด้านกฎระเบียบและความคล่องตัวในการบริหาร โดยรัฐวิสาหกิจเข้ามามีบทบาทเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและดำเนินการตามนโยบายของประเทศ ปัจจุบันรัฐวิสาหกิจเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ได้แก่ โครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเชื่อมโยงระหว่างประเทศ และความคาดหวังของประชาชน ดังนั้นรัฐวิสาหกิจในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ โดยผู้นำองค์กรมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายขององค์กร เพื่อให้สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จท่ามกลางสังคมไร้พรมแดนและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (นฤมล จิตรเอื้อ และคณะ, 2560; ญัฐภัสสร ธนาบรรพพานิชย์ และคณะ, 2563)

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงได้วิเคราะห์ภาวะผู้นำที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในศตวรรษที่ 21 โดยพิจารณาลักษณะของภาวะผู้นำที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร เพื่อสร้างคุณค่าและการยอมรับในฐานะผู้นำขององค์กรรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ การทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำจึง

เป็นสิ่งสำคัญในการนำคุณสมบัติเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้รัฐวิสาหกิจของประเทศไทยสามารถประสบความสำเร็จในการแข่งขันและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์อย่างยั่งยืน (เกตศิริพันธ์ กาญจนัง วาพกุล และวิเชต คำบุญรัตน์. (2565).)

2. ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ

ผู้นำคือบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่มให้เป็นผู้ชี้แนะ มีอำนาจและความสามารถในการนำพาบุคคลหรือองค์กรไปสู่เป้าหมาย โดยผ่านการตัดสินใจที่สำคัญ ผู้นำจำเป็นต้องมีบุคลิกภาพที่โดดเด่น ความสามารถสติปัญญา และวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ การไตร่ตรอง และการแก้ปัญหา คุณสมบัติของผู้นำยังรวมถึงการมีอำนาจและอิทธิพลในการจูงใจผู้ตามให้ทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร (ปิกิตน์ สันตินิยม, 2563; พระมหาอุทธรพิชาญ และคณะ, 2566)

ภาวะผู้นำ หมายถึงคุณสมบัติที่ประกอบด้วยสติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถ ความกล้าคิด กล้าพูด และกล้าตัดสินใจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้อื่นในการบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยการบริหารและประสานงานต่างๆ ภาวะผู้นำยังหมายถึงการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรผ่านการสร้างแรงจูงใจและการดึงความสามารถของผู้ตามมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คุณลักษณะของผู้นำประกอบด้วย บุคลิกภาพ ความสามารถในการปรับตัว ความมั่นคงทางอารมณ์ ความอดทน และทักษะการสื่อสาร รวมถึงทักษะทางสังคม เช่น การประนีประนอม ความสามารถในการบริหาร และความกระตือรือร้น โดยคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดคือ สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการตัดสินใจ (พระมหาอุทธรพิชาญ และคณะ, 2566)

ผู้นำองค์กรที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีสติปัญญาและไหวพริบเหนือกว่าผู้ตาม มีความรอบรู้กว้างขวาง ความสามารถในการสื่อสาร วุฒิภาวะทางจิตใจและอารมณ์ แรงกระตุ้นภายในเพื่อความสำเร็จ และทักษะทางสังคมเพื่อสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงทักษะการปกครอง คุณสมบัติเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ตามเกิดความกระตือรือร้นและร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุผลสำเร็จ (นฤมล จิตรเอื้อ และคณะ, 2560)

ภาวะผู้นำที่ใช้ในการบริหารองค์กรรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นองค์กรกึ่งภาครัฐและเอกชนที่มุ่งตอบสนองความต้องการของภาครัฐและประชาชนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องมีลักษณะเฉพาะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ผู้นำองค์กรจึงต้องปรับตัวและบริหารงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

แนวโน้มและทิศทางการจัดการองค์กรรัฐวิสาหกิจในศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาของการแข่งขันที่สูงขึ้นในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีสารสนเทศ ภายใต้ข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงนี้นำไปสู่การปฏิวัติด้านดิจิทัล ซึ่งผลักดันให้องค์กรต้องผสมผสานเทคโนโลยี ระบบดิจิทัล นวัตกรรม และสื่อเข้ามามีใช้ในการทำงาน เพื่อให้บุคลากรและผู้นำสามารถปรับตัวและใช้เทคโนโลยีดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อภิสิทธิ์ คุณวรปัญญา, 2566; ผกากาญจน์ ปฐมาญาตา, 2565)

การเปลี่ยนแปลงในองค์กรรัฐวิสาหกิจประกอบด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร การสร้างนวัตกรรมในกระบวนการทำงานและบริการ เพื่อให้บริการของรัฐวิสาหกิจตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยแนวคิด "Smart Innovation" ที่เน้นการ

พัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ให้สะดวก รวดเร็ว และเป็นมิตรกับประชาชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรเพื่อให้ทำงานในยุคดิจิทัลได้อย่างคล่องแคล่ว รวมถึงการสร้างนวัตกรรมในกระบวนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

การเพิ่มความโปร่งใสในการบริหารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการองค์การรัฐวิสาหกิจเพื่อให้เกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืน

3. แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำมีหลากหลายมิติและแนวทาง ซึ่งได้พัฒนาและปรับปรุงมาตามยุคสมัย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างแนวคิดและทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

1. ทฤษฎีผู้นำโดยกำเนิด (Trait Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้นำเป็นผู้ที่มีลักษณะและคุณสมบัติบางประการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือได้รับสืบทอดมาจากพันธุกรรม ซึ่งทำให้พวกเขามีความสามารถในการเป็นผู้นำโดยอัตโนมัติ คุณสมบัติเหล่านี้มีกรรมถึงสติปัญญา ความกล้าหาญ ความมั่นใจ และการตัดสินใจที่เด็ดขาด แนวคิดนี้มุ่งเน้นการค้นหาลักษณะที่ดีและเด่นของผู้นำ (Stogdill, 1974) อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ได้รับการวิจารณ์ว่าไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมคนที่ไม่มีคุณสมบัติเหล่านี้จึงสามารถเป็นผู้นำได้

2. ทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำ (Behavioral Theory) ทฤษฎีนี้เน้นไปที่การศึกษา "สิ่งที่ผู้นำทำ" มากกว่า "สิ่งที่ผู้นำเป็น" โดยพิจารณาพฤติกรรมและการกระทำของผู้นำที่สามารถสร้างความสำเร็จได้ ทฤษฎีนี้แบ่งพฤติกรรมผู้นำออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่:

2.1 พฤติกรรมที่มุ่งเน้นงาน (Task-oriented leadership) ซึ่งผู้นำมุ่งเน้นการกำหนดเป้าหมายและการบริหารจัดการงาน

2.2 พฤติกรรมที่มุ่งเน้นคน (People-oriented leadership) ซึ่งผู้นำเน้นการสร้างความสัมพันธ์และการสนับสนุนสมาชิกในทีมให้ทำงานได้ดีขึ้น (Blake & Mouton, 1964)

3. ทฤษฎีสถานการณ์ (Situational Leadership Theory) ทฤษฎีนี้พัฒนาโดย Paul Hersey และ Kenneth Blanchard (1969) โดยเน้นว่าภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ทฤษฎีนี้กล่าวว่าผู้นำควรประเมินระดับความพร้อมของผู้ตามในเรื่องความสามารถและความมั่นใจ และใช้รูปแบบการเป็นผู้นำที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบหลัก 1) การชี้แนะ (Telling) 2) การโค้ช (Coaching) 3) การสนับสนุน (Supporting) และ 4) ารมอบหมาย (Delegating)

4. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง (Bass & Avolio, 1994) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงองค์การโดยการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามพัฒนาตนเอง และมีความกระตือรือร้นในการบรรลุเป้าหมาย ผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงจะกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการพัฒนาตนเองของผู้ตาม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับองค์การ

5. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership Theory) ทฤษฎีนี้เน้นที่การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำและผู้ตาม โดยผู้นำจะมอบรางวัลหรือสิ่งตอบแทนให้เมื่อผู้ตามทำงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้นำแบบนี้มุ่งเน้นการควบคุม การวางแผน และการให้รางวัลในระยะสั้น เพื่อให้แน่ใจว่างานสำเร็จตามที่คาดหวัง

(Burns, 1978) ทฤษฎีนี้แตกต่างจากผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงตรงที่ไม่มุ่งเน้นการพัฒนาในระยะยาวหรือการเปลี่ยนแปลงองค์การ

6. ทฤษฎีผู้นำแบบรับใช้ (Servant Leadership) ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นว่าผู้นำควรให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้ตามเป็นหลัก โดยการสร้างความไว้วางใจ การสนับสนุน และการพัฒนาผู้ตาม แนวคิดนี้เน้นความรับผิดชอบทางสังคมและการให้บริการต่อส่วนรวม (Greenleaf, 1970) ผู้นำแบบรับใช้จะวางผู้ตามและองค์การไว้ก่อน และเน้นการรับฟัง การแบ่งปันอำนาจ และการส่งเสริมการเติบโตของสมาชิกในองค์กร

จากที่อธิบายมาสรุปทฤษฎีภาวะผู้นำที่กล่าวมาข้างต้นต่างมีบทบาทสำคัญในการทำ ความเข้าใจและพัฒนาภาวะผู้นำในบริบทของหน่วยงานภาครัฐ การนำแนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้จะช่วยให้ผู้นำด้านการบริหารสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์กรภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ภาวะผู้นำองค์กรของรัฐ (Leadership of State Organizations) เป็นแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะในด้านการจัดการระบบและบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรการบริหารงาน เช่น กระทรวง ทบวง กรม องค์กรปกครองท้องถิ่น หรือแม้กระทั่ง สถาบันทางการศึกษา มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานการศึกษาอื่น ๆ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำด้านการบริหารองค์กรภาครัฐมีหลายแนวทางสำคัญ ดังนี้:

1. ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์เป็นการนำทางที่มีความสามารถในการมองเห็นอนาคต และมีเป้าหมายที่ชัดเจนในเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กร ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์มักสามารถสร้างแรงบันดาลใจและนำทีมงานไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ได้ ทฤษฎีนี้เน้นให้ผู้นำมีความสามารถในการสร้างความคิดริเริ่มและสื่อสารกับทีมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง Hallinger (2003) ได้กล่าวว่า ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ในระบบการศึกษาควรมีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจและนำทิศทางในการเปลี่ยนแปลงทางการบริหารได้อย่างยั่งยืน

2. ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) แนวคิดนี้เน้นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้า ผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านมีบทบาทในการกระตุ้นแรงบันดาลใจ สร้างความผูกพัน และพัฒนาศักยภาพของผู้ตามให้สามารถพัฒนาตนเองได้ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางวัฒนธรรมและการจัดการในองค์กรภาครัฐ โดย Bass & Avolio (1994) กล่าวว่า ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนผ่านมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กร เพราะสามารถสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความทุ่มเทต่อเป้าหมายขององค์กร

3. ภาวะผู้นำเชิงกระจาย (Distributed Leadership) ภาวะผู้นำเชิงกระจายเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าภาวะผู้นำไม่จำกัดอยู่เพียงที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ควรแบ่งปันความรับผิดชอบระหว่างบุคลากรในองค์กร แนวคิดนี้เหมาะสำหรับองค์กรภาครัฐที่ผู้นำไม่จำเป็นต้องมีบทบาททั้งหมด แต่ควรสนับสนุนให้บุคลากรและเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ซึ่ง Spillane (2006) อธิบายว่า การกระจายภาวะผู้นำในองค์กรมีผลต่อการพัฒนาบุคลากรและพนักงาน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในงานที่ทำ และสร้างความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ

4. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Leadership Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่าภาวะผู้นำไม่สามารถใช้แนวทางเดียวกันได้ในทุกสถานการณ์ แต่ขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ต่าง ๆ โดยผู้นำจะต้องปรับเปลี่ยนสไตล์การนำตามความต้องการและความพร้อมของทีมงาน ซึ่ง Hersey & Blanchard (1982) ระบุว่า

ภาวะผู้นำควรมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการนำให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมและประสบการณ์ของทีม

5. ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม (Moral Leadership) แนวคิดนี้มุ่งเน้นการนำที่มีคุณธรรมและความซื่อสัตย์ โดยผู้นำจะต้องยึดถือหลักจริยธรรมในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ยุติธรรมและโปร่งใสในสถานศึกษา ซึ่ง Sergiovanni (1992) กล่าวว่าผู้นำที่มีจริยธรรมจะสามารถสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรและส่งเสริมให้บุคลากรยึดถือหลักการทำงานที่ถูกต้อง

4. ภาวะผู้นำยุคใหม่สู่การพัฒนาหน่วยงานภาครัฐในศตวรรษที่ 21

ภาวะผู้นำยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากความท้าทายและโอกาสที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากอดีต ผู้นำยุคใหม่ต้องมีทักษะและความสามารถเฉพาะเพื่อจัดการกับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและความต้องการที่หลากหลาย นี่คือบางประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. การคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinking) ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและสามารถวางแผนระยะยาวเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตที่ไม่แน่นอน
2. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Technology and Innovation): การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในกระบวนการทำงานและการให้บริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความซับซ้อน
3. ความโปร่งใสและการสื่อสารที่ดี (Transparency and Communication): การสร้างความเชื่อมั่นและการเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญให้กับประชาชนเพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจ
4. การปรับตัวและการเรียนรู้ (Adaptability and Learning): ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ และการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อปรับปรุงการทำงาน
5. การพัฒนาและการสร้างทีม (Team Development and Building): การสร้างทีมที่มีความสามารถและการสนับสนุนการพัฒนาทักษะของสมาชิกในทีม
6. การมุ่งเน้นที่การบริการ (Service Orientation): การให้ความสำคัญกับการบริการประชาชนและการตอบสนองต่อความต้องการของพวกเขาวางอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวะผู้นำที่มีคุณสมบัติเหล่านี้จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความท้าทายของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อองค์กรภาครัฐ

5. องค์ความรู้ใหม่

จากที่อธิบายมาจึงสรุปภาวะผู้นำองค์กรภาครัฐมีหลายรูปแบบและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งล้วนมีจุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการและพัฒนาการบริหารให้มีประสิทธิภาพ ผู้นำที่มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรในการบริหารได้ ผู้เขียนจึงสรุปองค์ความรู้ใหม่เป็นแผนภาพผังมโนทัศน์ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แผนภาพองค์ความรู้เรื่องภาวะผู้นำยุคใหม่สู่การพัฒนาหน่วยงานภาครัฐในศตวรรษที่ 21

ภาวะผู้นำยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหน่วยงานภาครัฐ โดยผู้นำต้องมีความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และพร้อมรับมือกับอนาคตที่ไม่แน่นอน การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและให้บริการ นอกจากนี้ผู้นำยังต้องมีความสามารถและมีทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ความโปร่งใสและการสื่อสารที่ดี การปรับตัวและการเรียนรู้ การพัฒนาและการสร้างทีม การมุ่งเน้นที่การบริการ หากผู้นำที่มีคุณสมบัติเหล่านี้จะช่วยให้องค์กรภาครัฐสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความท้าทายของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อองค์กรภาครัฐ

เอกสารอ้างอิง

- เกตศิริรินทร์ กาญจนกังวาลกุล และวิเชศ คำบุญรัตน์. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารระดับต้นของรัฐวิสาหกิจ XYZ. วารสารสุทธิปริทัศน์, 36(3), 117-132.
- ณัฐภัสสร ธนาบวรพาณิชัย, พิศมัย จารุจิตติพันธ์ และพิสิฐ โอ่งเจริญ. (2563). ภาวะผู้นำและบทบาทของผู้บริหารในองค์กรรัฐในยุคการเปลี่ยนแปลง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 9(1), 28-39
- นฤมล จิตรเอื้อ, เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน และนลินณัฐ ดีสวัสดิ์. (2560). บทบาทภาวะผู้นำในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, 10(2), 1738-1754.

- ปภิตน์ สันตินิยม. (2563). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรภายใต้ยุคการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี*. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 2(2), 10-19.
- ผกากาญจน์ ปฐมาญาติ. (2565). *แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐอย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ภาครัฐ*. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 10(1), 1-14.
- พระมหาพุทธพิชาญ โยธสาสน์, พระครูเกษมอาจารย์สุนทร, พระครูสุธรรมกิจโกศล และพรพิมล โพธิ์ชัยหล้า. (2566). *ผู้นำและภาวะผู้นำที่พึงประสงค์*. วารสารวณิฏองแหกรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 10(1), 153-168.
- สุทธิพงษ์ เกียรติวิชัย. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงประสาทิทยา : การประยุกต์ใช้ประสาทิทยาศาสตร์กับภาวะผู้นำ และการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่*. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อภิสิทธิ์ คุณวรปัญญา. (2566). *การจัดการทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21: บริบทความท้าทายในองค์การภาครัฐ*. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 14(1), 105-127.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving Organizational Effectiveness Through Transformational Leadership*. SAGE Publications.
- Blake, R. R., & Mouton, J. S. (1964). *The Managerial Grid: The Key to Leadership Excellence*. Gulf Publishing Company.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.
- Greenleaf, R. K. (1970). *The Servant as Leader*. Greenleaf Center.
- Hersey, P., & Blanchard, K. H. (1969). *Management of Organizational Behavior*. Prentice Hall.
- Stogdill, R. M. (1974). *Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research*. Free Press.

การพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา
Self-Development according to Buddhist Principles

รณิดา สวนมะไฟ

Ramida Suanmafai

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College

วันที่รับบทความ: 15 มิถุนายน 2569; วันที่แก้ไขบทความ 6 กรกฎาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 31 สิงหาคม 2569

Received: June 15, 2026; Revised: July 6, 2026; Accepted: August 31, 2026.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา โดยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาตนอย่างสมบูรณ์แบบต้องอาศัยกรอบแนวคิด “ไตรสิกขา” อันประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เป็นระบบการฝึกฝนที่บูรณาการทั้งพฤติกรรมภายนอก จิตใจ และปัญญาเข้าด้วยกันอย่างเป็นลำดับขั้น ควบคู่กับหลัก “ภาวนา 4” ที่ครอบคลุมการพัฒนาภายใน ศีล จิต และปัญญาในทุกมิติของชีวิต บทความนี้ยังได้อธิบายความหมายของการพัฒนาตนในเชิงพุทธปรัชญาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านจากความเป็นปุถุชนที่ถูกครอบงำด้วยอวิชชาและกิเลส ไปสู่การเป็นผู้มีอำนาจเหนือจิตตนและรู้เท่าทันเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง อันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่ไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งช่วยให้มนุษย์บรรลุถึงความสงบสุขทางจิตวิญญาณควบคู่กับความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลกได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาตน, ไตรสิกขา, ภาวนา 4, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to present the concept of self-development according to Buddhist principles, showing that holistic human development requires the framework of the "Threefold Training" (Trisikkhā) — morality (sīla), concentration (samādhi), and wisdom (paññā) — as an integrated, sequential system that cultivates external behavior, the mind, and the intellect together. This is complemented by the principle of the "Four Developments" (Bhāvanā 4), which encompasses physical, moral, mental, and intellectual development across every dimension of life. The article further explains that self-development in Buddhist philosophy is a process of transformation from an ordinary being dominated by ignorance and defilements into one who has mastery over one's own mind and clear insight into the law of cause and effect, leading to self-reliance and lifelong learning. The findings indicate that Buddhist self-development is an unending process that enables human beings to attain inner spiritual peace alongside balanced and sustainable success in worldly life.

Keywords: Self-development, Threefold Training (Trisikkhā), Four Developments (Bhāvanā 4), Buddhism

1. บทนำ

กระบวนการพัฒนาตนเองตามพุทธปรัชญามีพื้นฐานจากการตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์ที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้สู่ระดับสูงสุด โดยมี “ไตรสิกขา” เป็นกรอบแนวคิดหลัก อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญาซึ่งทำหน้าที่เป็นโครงสร้างเชิงระบบในการขัดเกลาพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญาอย่างบูรณาการในระดับเบื้องต้น การพัฒนา “ศีล” มุ่งเน้นการควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาให้มีความเรียบร้อยและปราศจากการเบียดเบียน เพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงในการดำเนินชีวิต เมื่อสภาวะทางกายและวาจาบรรลุลักษณะสงบระงับ จึงเข้าสู่กระบวนการพัฒนา “สมาธิ” เพื่อฝึกฝนจิตให้มีความตั้งมั่น จดจ่อ และมีคุณภาพ อันเป็นการลดทอนความฟุ้งซ่านและสภาวะความตึงเครียดในวิถีชีวิตประจำวัน จิตที่ได้รับการฝึกฝนอย่างเป็นระบบย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนา “ปัญญา” ซึ่งหมายถึงการรู้แจ้งตามสภาวะการณที่เป็นจริง และการทำความเข้าใจในหลักเหตุและผลของสรรพสิ่งส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยสติและวิจาร์ณญาณ

นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนาตนเองยังอาศัยหลัก “ภาวนา 4” เป็นกรอบการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมในทุกมิติ ประกอบด้วย กายภาวนา คือการปฏิสัมพันธ์กับโลกทางกายภาพอย่างมีปัญญาและเหมาะสม จิตภาวนา คือการบ่มเพาะคุณธรรมและความเข้มแข็งทางจิตใจ ปัญญาภาวนา คือการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ และศีลภาวนา คือการประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบวินัยที่งดงาม การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้เข้ากับวิถีชีวิตร่วมสมัยไม่เพียงแต่ส่งเสริมความสำเร็จในทางโลก ทั้งในด้านอาชีพการงานและความสัมพันธ์ แต่ยังนำไปสู่ความสงบสุขทางจิตวิญญาณอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ที่ระบุว่า การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธศาสนานั้นเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบ เพราะครอบคลุมทั้งพฤติกรรมภายนอกและคุณลักษณะภายใน จิตใจที่ได้รับการฝึกฝนดีแล้วย่อมส่งผลให้เกิดปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ทำให้มนุษย์สามารถเผชิญกับวิกฤตการณ์และความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ได้อย่างมั่นคง การพัฒนาตามลำดับขั้นของไตรสิกขาก็มิใช่เพียงการทำตามรูปแบบประเพณี แต่เป็นกระบวนการเชิงจิตวิทยาและสังคมวิทยาที่สร้างความสมดุลระหว่างการมีชีวิตที่ดีกับการมีจิตใจที่สูงส่งไปพร้อมกัน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้และการแบ่งปันอย่างแท้จริง

2. ความหมายของการพัฒนาตน

การพัฒนาตนตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา คือกระบวนการขัดเกลาและเปลี่ยนแปลงสภาวะของบุคคลจากระดับปุถุชนไปสู่สภาวะที่มีคุณภาพชีวิตอันประเสริฐยิ่งขึ้น โดยมีอัตลักษณ์สำคัญคือการปรับเปลี่ยนสถานะจากการเป็นผู้ถูกครอบงำด้วยสัญชาตญาณ อกุศลจิต และอวิชชา ไปสู่การเป็นผู้มีอำนาจเหนือจิตตนหรือผู้ที่รู้เท่าทันในกระแสแห่งเหตุปัจจัย ดังนั้น นิยามของการพัฒนาตนที่แท้จริงจึงครอบคลุมทั้งการปรับปรุงพฤติกรรมทางกายภาพให้มีความสุจริตเรียบร้อย (Physical Development) การยกระดับสมรรถนะทางจิตใจให้มีความมั่นคงเข้มแข็ง

(Emotional Development) และการเสริมสร้างทางปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งในสัจธรรม (Intellectual and Spiritual Development)

การตีความความหมายของการพัฒนาดนในมุมมองนี้ จึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มพูนทักษะทางเทคนิคหรือความรู้ทางวิชาการเพื่อหวังผลตอบแทนทางวัตถุเท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ภายในตัวบุคคล โดยเน้นที่การทำลายกรอบจำกัดของอัตตา เพื่อให้เกิดความพร้อมในการเสียสละและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2551) ได้ให้ทัศนะที่สอดคล้องกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝนตนเอง หากปราศจากการฝึกฝนหรือการพัฒนาแล้ว มนุษย์ย่อมสูญเสียโอกาสในการบรรลุถึงศักยภาพที่แท้จริง ซึ่งการฝึกฝนนี้เองที่เป็นความหมายโดยตรงของคำว่า “ศึกษา” หรือการศึกษาในทางพุทธธรรม ที่เปรียบเสมือนเครื่องมือในการขัดเกลาเจียรไนชีวิตให้มีความงดงามและทรงคุณค่า

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการพัฒนาตนยังเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับหลักการพึ่งพาตนเอง “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” (Attā hi attano nātho) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเติบโตอย่างยั่งยืน การพัฒนาตามนัยนี้มุ่งเน้นให้บุคคลมีความสามารถในการกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) โดยไม่ต้องอาศัยการบังคับควบคุมจากภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากแรงขับเคลื่อนภายในที่ต้องการก้าวไปสู่ความสมบูรณ์พร้อมทางศีลธรรมและปัญญา งานวิจัยของ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2553) ยังระบุเพิ่มเติมว่า การพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนา จัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่เริ่มต้นจากการปรับปรุงสิ่งที่มองเห็นได้ง่ายที่สุดคือ พฤติกรรม แล้วจึงหยั่งรากลึกลงสู่จิตใจ จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางความคิดอันเป็นที่มาของการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและสัมปชัญญะ

ดังนั้น สรุปได้ว่าความหมายของการพัฒนาดนตามแนวพระพุทธศาสนา จึงเป็นกระบวนการเชิงพลวัตที่ไม่มีความสิ้นสุด トラบเท่าที่บุคคลยังต้องเผชิญกับอุปสรรคและสิ่งเร้าที่เข้ามาทดสอบจิตใจ เป็นการยกระดับจาก “คน” ที่มีความหมายเพียงร่างกายที่มีชีวิต ไปสู่ความเป็น “มนุษย์” ที่หมายถึงผู้มีจิตใจสูงและได้รับการฝึกฝนมาดีแล้ว ซึ่งความหมายนี้ครอบคลุมองค์ประกอบ 3 ประการหลัก คือ (1) การละเว้นจากอกุศลธรรม (2) การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม และ (3) การทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส อันเป็นหลักการสากลที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับมนุษยชาติในทุกยุคสมัย เพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์และเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง ในมิติของการดำรงชีวิต

การพัฒนาดนหมายถึงการไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ หรือการปล่อยให้กาลเวลาล่วงเลยไปโดยปราศจากอรรถประโยชน์ หากแต่เป็นการหมั่นพิจารณาสำรวจข้อบกพร่องของตนเพื่อดำเนินการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเสริมสร้างจุดแข็งให้ทวียิ่งขึ้น การพัฒนาในลักษณะนี้มิได้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อการแข่งขันหรือการเอาชนะผู้อื่นในทางโลกเท่านั้น แต่เป็นการเอาชนะ “อาสวกิเลส” ภายในจิตใจตนเอง ซึ่งถือเป็นรากเหง้าของความทุกข์ทั้งปวง เมื่อมนุษย์ตระหนักถึงความหมายของการพัฒนาดนในลักษณะดังกล่าว การดำเนินกิจกรรมในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติงาน การอยู่ร่วมกับครอบครัว หรือการปฏิบัติธรรม จะหลอมรวมเป็นเอกภาพเดียวกัน คือการมุ่งมั่นเพื่อขัดเกลาตนเองให้มีความละเอียดอ่อนและประณีตยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การพัฒนาดนยังครอบคลุมถึงการสร้าง “อิสราภาพ” ที่แท้จริงให้แก่ชีวิต ซึ่งมีใช้เสรีภาพในการกระทำตามต้นหาอย่างไร้ขอบเขต หากแต่คือสภาวะที่จิตไม่อยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของโลภะ โทสะ และโมหะ

อันส่งผลให้มนุษย์สามารถพิจารณาตัดสินใจและเลือกวิถีแห่งการดำเนินชีวิตด้วยสัมมาปัญญา การพัฒนาตนจึงเป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายในตนเอง เพื่อสร้างรากฐานอันมั่นคงในการเผชิญกับสภาวะการณ์ที่ผันผวนของโลกได้อย่างสง่างามและบรรลุถึงความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นความสุขภายในที่ไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกอันเป็นอนิจจัง ดังนั้น นิยามของการพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสตร์จึงเป็นการเข้าถึงศักยภาพสูงสุดแห่งความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

3. ความหมายของไตรสิกขา

ไตรสิกขา ถือเป็นระบบการศึกษาหรือหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่บูรณาการองค์ประกอบทุกมิติของมนุษย์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย ศิล สมาธิ และปัญญา ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ โดยคำว่า “สิกขา” มิได้จำกัดวงอยู่เพียงการท่องจำทฤษฎีในตำรา แต่หมายถึงการฝึกหัด ตัดนิสัย และการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญจนกลายเป็นวิถีชีวิต กระบวนการนี้เริ่มต้นจาก

1. สิลสิกขา หรือการฝึกฝนในด้านศีล ซึ่งเป็นการวางรากฐานทางพฤติกรรมและความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก มุ่งเน้นการควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การพัฒนาในระดับนี้ช่วยให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และเป็นบาทฐานสำคัญที่ทำให้จิตใจมีความพร้อมที่จะก้าวเข้าสู่การพัฒนาในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. จิตตสิกขา หรือการพัฒนาจิตใจ (สมาธิ) ซึ่งเป็นการฝึกฝนให้จิตมีคุณภาพ (Quality) มีสมรรถภาพ (Efficiency) และมีสุขภาพ (Health) ที่ดี จิตที่ได้รับการฝึกดีแล้วจะมีลักษณะตั้งมั่น จดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ และมีพลังในการต้านทานต่อสิ่งเร้าหรือกิเลสที่เข้ามาขัดขวางการทำความดี ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2560) ได้ชี้ให้เห็นว่าสมาธิมิใช่เพียงการนั่งหลับตาเพื่อหาความสงบส่วนตัว แต่คือการสร้างฐานกำลังให้จิตใจมีความเข้มแข็งและนิ่งพอที่จะมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง การพัฒนาจิตใจในขั้นนี้จึงช่วยลดทอนความหวั่นไหวจากอารมณ์ฝ่ายต่ำ และสร้างสภาวะที่เหมาะสมต่อการใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์

3. ปัญญาสิกขา หรือการพัฒนาปัญญา ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาตนตามนัยแห่งพุทธศาสตร์ ปัญญาในที่นี้หมายถึงความรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรมและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ทำให้มนุษย์สามารถจำแนกแยกแยะระหว่างสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ ตลอดจนเข้าใจถึงเหตุและปัจจัยของสรรพสิ่ง การพัฒนาปัญญาคือช่วยถอดถอนความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน (อัตตา) และทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตด้วยความรู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นทาสของตัณหาหรือความหลงผิด

การประสานสอดคล้องของศีล สมาธิ และปัญญา จึงเป็นกระบวนการวงจรที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกันอย่างแยกขาดไม่ได้ โดยศีลสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสมาธิ สมาธิสร้างกำลังให้แก่ปัญญา และปัญญาก็กลับมาเป็นตัวกำกับให้ศีลและสมาธิดำเนินไปอย่างถูกต้องและตรงทางยิ่งขึ้น

การนำหลักไตรสิกขามาใช้ในการนิยามความหมายของการพัฒนาตน จึงทำให้เห็นภาพรวมของการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ทั้งในแง่ของพฤติกรรมที่เกื้อกูลต่อสังคม จิตใจที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและความมั่นคง และปัญญาที่เฉลียวฉลาดรอบรู้เท่าทันโลก การพัฒนาตามแนวทางนี้จึงเป็นการยกระดับชีวิตจากการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพ ไปสู่การมีวิถีชีวิตที่มีความหมายและทรงคุณค่าอย่างสูงสุด เป็นการเปลี่ยนแปลง

จากภายในสู่ภายนอกที่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อมรอบข้างอย่างยั่งยืน โดยมีหลักไตรสิกขาเป็นเข็มทิศและเครื่องมือสำคัญที่คอยประคับประคองให้บุคคลก้าวเดินไปบนเส้นทางแห่งความตื่นรู้และเบิกบานได้อย่างแท้จริง

4. การพัฒนาตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

การพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขาช่วยให้นักศึกษามีชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุข โดยเน้นการระมัดระวังและการเห็นแก่ตัว ไปสู่การเป็นผู้ให้ และ ผู้ตื่น การหมั่นฝึกฝนตนเองเช่นนี้เปรียบเสมือนการเจียรไนเพชรที่เริ่มจากการขัดสีเปลี่ยนแปลงภายนอก (ศีล) การขัดเงาให้เกิดความใสกระจ่าง (สมาธิ) จนกระทั่งประกายแห่งแสงสว่างสามารถส่องผ่านออกมาได้อย่างงดงาม (ปัญญา) กระบวนการนี้ไม่มีวันสิ้นสุดตราบเท่าที่ชีวิตยังคงดำเนินอยู่ เพราะการพัฒนาตนคือการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพที่สุดในทุกขณะจิต เพื่อให้ทุกย่างก้าวของชีวิตเป็นการเดินไปสู่ความสว่างไสวและความหลุดพ้นอย่างแท้จริง ตามปณิธานสูงสุดแห่งพุทธศาสตร์ที่ปรารถนาให้นักศึกษาทุกคนเข้าถึงสันติสุขภายในอันเป็นบรมธรรม

การสะสมความรู้หรือการฝึกทักษะเฉพาะด้านเหมือนในเชิงวิชาการทั่วไป แต่เป็นการปฏิรูปโครงสร้างทางจิตใจและพฤติกรรมอย่างถอนรากถอนโคน เพื่อให้นักศึกษามีชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุขของตนเองไปสู่สภาวะที่เรียกว่า “ปัญญาชนที่แท้จริง” ซึ่งหมายถึงผู้ที่รู้จักตนเองและโลกอย่างแจ่มแจ้ง ในกระบวนการนี้ การพิจารณาโดยแยกกาย หรือ “โยนิโสมนสิการ” (Yonisomanasikāra) ถือเป็นกุญแจสำคัญ เพราะปัญญาที่เกิดจากการพัฒนาตนจะช่วยให้เราเห็นความเชื่อมโยงระหว่าง เหตุ และ ผล ในทุกการกระทำ ไม่ว่าจะเป็นความคิดที่ผุดขึ้นในใจหรือคำพูดที่เปล่งออกมา ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อทั้งตนเองและสรรพสิ่งรอบข้างอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การพัฒนาตนในมิตินี้ยังครอบคลุมถึงการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตที่แข็งแกร่ง ในโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและความสับสนวุ่นวาย มนุษย์มักถูกดึงให้หลงไปกับกระแสของโลภธรรม ทั้งความยินดีในลาภยศ สรรเสริญ และความทุกข์ระทมเมื่อสูญเสียสิ่งเหล่านั้นไป แต่หากบุคคลมีไตรสิกขาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ศีลจะเป็นเกราะป้องกันการกระทำที่ผิดพลาด สมาธิจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ใจไม่แกว่งไกว และปัญญาจะเป็นประทีปส่องสว่างให้เห็นว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียงสภาวะชั่วคราว เมื่อเห็นเช่นนี้ จิตย่อมเกิดความวางเฉยที่ประกอบด้วย เมตตา (Upekkha) คือการยอมรับความจริงด้วยใจที่สงบเย็น แต่ยังคงกระตือรือร้นที่จะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

ในบทสรุปของการพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนา ความสำเร็จที่แท้จริงไม่ได้วัดกันที่ตำแหน่งหน้าที่ในสังคม หรือทรัพย์สินเงินทองที่ครอบครอง แต่วัดกันที่ความเบาบางของอัตตาตัวตน ยิ่งพัฒนาตนไปได้ไกลเพียงใด ความยึดมั่นใน ตัวกู ของกู ย่อมลดน้อยลงไปเท่านั้น และความสุขที่ได้รับจะขยายตัวจากการสุขเพียงลำพัง ไปสู่การเป็นความสุขที่เกื้อกูลต่อผู้อื่น การพัฒนาตนจึงเป็นการเดินทางที่เปลี่ยนจากความเห็นแก่ตัวไปสู่ความเสียสละ เปลี่ยนจากความมืดบอดไปสู่ความตื่นรู้ และท้ายที่สุดคือการเข้าถึงสันติภาพภายในที่ไม่มีสิ่งใดในโลกมาสัมผัสคลอนได้ เป็นการบรรลุถึงเสรีภาพทางจิตวิญญาณที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์อย่างสมบูรณ์แบบ

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร* (พิมพ์พิเศษ 5 ธันวาคม 2549). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2553). *การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2560). *สมาธิแบบพุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์ จำกัด.

นวัตกรรมเชิงพุทธ : ระบบนิเวศน์ และผลิตภัณฑ์
Budha Innovation: ecosystem & Products

อรรถ นันทจักร

Attha Nanthachak

ประธานที่ปรึกษาสถาบันภูพาน

Advisory Chairman of Phuphan Institute

Email: saimporn.pan@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ: 14 พฤษภาคม 2569; วันแก้ไขบทความ 18 กรกฎาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 31 สิงหาคม 2569

Received: April 15, 2026; Revised: June 6, 2026; Accepted: August 31, 2026.

บทคัดย่อ

เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ระบบสังคมแบบใหม่ที่เต็มไปด้วยข้อมูลทั้งข้อเท็จจริงและข้อมูลอันเป็นการชักนำให้สังคมคล้อยตาม โดยเรื่องดังกล่าวนี้ ถึงแม้ว่าเราจะปฏิเสธเราจะหลบหลีกหนีหายเราก็ไม่สามารถที่จะหลบมันได้เลย ภายใต้ความกดดันทั้งในกรอบขององค์ความรู้ที่เป็นแนวคิดใหม่ที่เป็นนวัตกรรมและองค์ความรู้พื้นฐานที่ว่าด้วยพุทธศาสนา นวัตกรรมเชิงพุทธที่เน้นการพัฒนาระบบนิเวศน์เป็นหนึ่งในแนวทางที่มีความสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและสุขภาพทั้งจิตและร่างกายของมนุษย์ การนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในระบบนิเวศน์ช่วยสร้างพื้นที่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม ดังนั้น การผลิตผลของนวัตกรรมเชิงพุทธในระบบนิเวศน์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมและบุคคลบุคคล ในการสร้างระบบนิเวศน์ตามแนวคิดพุทธศาสนา เรามุ่งเน้นไปที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทั้งหมด โดยการให้ความสำคัญกับความสามัคคีในชุมชนและสังคม โดยระบบนิเวศน์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมักจะส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและรักษาความสมดุลของธรรมชาติ

คำสำคัญ: นวัตกรรมเชิงพุทธ, ระบบนิเวศน์, ผลิตภัณฑ์

Abstract

When the world steps into a new social system that is filled with information, both facts and information, which leads society to conform. By this matter Even if we refuse to flee, we will not be able to dodge it. Under pressure both in the framework of knowledge that is a new innovative concept and basic knowledge about Buddhism Buddhist innovation that emphasizes ecological development is one of the important approaches to creating a sustainable society and health for both the human mind and body. The application of Buddhism in ecology helps create an environmentally friendly space and creates peace in the daily lives of individuals in society. Therefore, the product of Buddhist innovation in ecology is something that has an important impact on society and individuals. person in creating an ecosystem according to Buddhist concepts We focus on all human values. By giving importance to membership in the community

and society Environmentally friendly ecosystems tend to promote the sustainable use of natural resources and maintain the balance of nature.

Keywords: Budha Innovation, Ecosystem, Products

1. บทนำ

"นวัตกรรมเชิงพุทธ" เป็นแนวคิดที่ก่อตั้งบนหลักธรรมของพุทธศาสนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของสังคมและวัฒนธรรม โดยเน้นการใช้ธรรมะและหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและสร้างสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ความหมายของนวัตกรรมเชิงพุทธอาจหมายถึงการพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ธรรมะเป็นพื้นฐาน เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชันที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำสมาธิหรือการปฏิบัติธรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมความมั่นคงในจิตใจและสุขภาพจิตของบุคคล นอกจากนี้ นวัตกรรมเชิงพุทธยังอาจหมายถึงการใช้หลักธรรมของพุทธศาสนาในการพัฒนานโยบายสาธารณะและการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและยึดมั่นกับคุณค่าทางสังคม เช่น การสร้างโครงสร้างการศึกษาที่เน้นการสอนธรรมะและจิตวิทยา เพื่อสร้างมนุษย์ที่มีสมาธิและสร้างสรรค์ ในทางปฏิบัติ นวัตกรรมเชิงพุทธสามารถเรียกใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนโดยใช้หลักการเชิงธรรมเป็นพื้นฐาน เช่น การใช้เทคนิคการสมาธิในการจัดการความเครียดหรือโรคซึมเศร้า หรือการใช้การปฏิบัติธรรมในการแก้ไขความขัดแย้งทางสังคม นวัตกรรมเชิงพุทธส่งเสริมการพัฒนาทางส่วนบุคคลและสังคมให้ยั่งยืนและเป็นทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับการแก้ไขปัญหาที่พบเจอในสังคมในปัจจุบัน โดยใช้หลักการและค่านิยมจากพุทธศาสนาให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาอย่างมีความสุขและสร้างสรรค์

เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ระบบสังคมแบบใหม่ ที่เต็มไปด้วย ข้อมูล ทั้งข้อเท็จจริงและข้อมูลอันเป็นการชักนำให้สังคมคล้อยตาม โดยเรื่องดังกล่าวนี้ ถึงแม้ว่าเราจะปฏิเสธเราจะหลบหนีหนีหาย เราก็ไม่สามารถ ที่จะหลบมันได้เลย เพราะระบบความคิดใหม่นี้ มันคือ “ พลังกดดันสังคม ที่อ่อนแอให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำลังเปลี่ยนไป ” ในการนำเสนอครั้งนี้ เป็นเบื้องต้นของการสร้างระบบคิด ภายใต้ความกดดันทั้งในกรอบขององค์ความรู้ที่เป็นแนวคิดใหม่ที่เป็นนวัตกรรมและองค์ความรู้พื้นฐานที่ว่าด้วยพุทธศาสนา ดังนั้นการทำความเข้าใจอย่างรอบด้านและหลากหลายจึงจำเป็นเป็นที่ต้องค้นหาว่าแท้จริงแล้วมันคืออะไรแน่ เพราะอย่างน้อยที่สุดเราต้องค้นหาสิ่งต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2. นวัตกรรมคืออะไร

หากดูอย่างผิวเผิน คำและความหมายนี้มันดูเหมือนง่าย โดยนัยยะแห่งความหมายแต่ในระบบคิดกับกระบวนการปรุงแต่งเพื่อนำไปใช้ทุกอย่างดูจะมีปัญหาแอบแฝงซ่อนเร้นอยู่มากมาย จนทำให้เราเข้าใจผิดว่ามันคือสิ่งนั้น มันคือสิ่งนี้ เพราะเราจะต้องเริ่มที่จุดเริ่มที่ถูกต่อนั่นคือ นวัตกรรมทางความคิด Innovation of Thought ซึ่งจะได้ลงรายละเอียด ในช่วงต่อไป

จะว่าไปแล้วศัพท์นี้ เราจะคุ้นชินกับสายการผลิต พวกสายวิศวกรรมเป็นต้น แต่เมื่อสิ่งนี้มาปรากฏใน สายมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ แล้วบางครั้งก็ดูจะขาดๆเกินๆไปบ้าง ทั้งนี้ก็เพราะเราไม่ค่อยที่จะคิด

ว่างานทางด้านมนุษย์ สังคมก็มีนวัตกรรมเช่นกัน ความสำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า นวัตกรรมทางปัญญาตัวนี้ เราเข้าใจ และจะเอาไปใช้กับองค์ความรู้อะไร เพราะนี่คือกรอบของการบูรณาการปัญญากับความรู้และสังคม

1.1 แล้วอะไรคือนวัตกรรมเชิงพุทธ

เพราะกระบวนการความคิด ความเข้าใจสิ่งนั้นมันเริ่มที่ฐานความเป็นพุทธจริง แต่พุทธผ่านอะไร ? ผ่านพุทธวจนะโดยตรง ผ่านพระไตรปิฎก และอื่นๆเป็นต้น สำคัญตอนนี้นั้นมันวนเข้าไปถึงความเป็นพุทธแท้ พุทธเทียมเข้าไปอีก หรือเอาง่ายๆหากเป็นความเข้าใจแบบชาวบ้านๆ ที่เราเรียกว่า pop Buddha เราต้องเริ่มทำความเข้าใจและสร้างกระบวนการรองรับต่ออย่างไร นอกจากนั้นแล้ว สิ่งที่ต้องว่าแปลกใหม่และทำให้คน สังคมไขว่ไขว่ไปอย่างมากก็คือ การนำเอาระบบคิดที่ดูจะเกี่ยวข้องกับ งานเชิงพุทธเหล่านั้นก็คือคำว่า

1.2 สภาพนิเวศน์เชิงพุทธ /ecosystem

ในเรื่องนี้ หากทำความเข้าใจไม่ดี สามารถทำให้เราเกิดความอึดอัดได้ เพราะการที่จะทำความเข้าใจอย่างถูกต้องและตรงกัน ถือว่าเป็นประเด็นปัญหาไม่น้อย เพราะคำว่าสภาพนิเวศน์ หรือองค์ประกอบรอบด้าน ที่มีอยู่มากมายนั่นเองที่เป็นความหมายที่แท้จริง แต่ประเด็นนี้นั้นมันก็เกิดขึ้นจนได้ แล้วมันมีอะไรบ้างที่จะเป็นสภาพนิเวศน์เชิงพุทธ ในเรื่องที่เรากำลังคุยกันเพราะสิ่งที่เรากำลังพูดถึงมันคือนวัตกรรมเชิงพุทธ

ดังนั้น เมื่อมาถึงตรงนี้ ประเด็นงอกอีกแล้ว เพราะเราต้องดูองค์ประกอบว่า สิ่งที่เราค้นหามันมีใคร อะไรบ้างที่มาเกี่ยวข้อง หรือเอาง่ายๆศัพท์ง่ายๆที่ขอบๆพูดกันก็คือ ใคร และอะไรบ้างคือผู้ที่มีส่วนได้เสียในเรื่องนี้ / stake holders นั่นเอง ดังนั้นเมื่อพูดถึงผู้มีส่วนได้เสียในเรื่องนี้ เราต้องกำหนดให้ดีเพราะนวัตกรรมทางความคิดเชิงพุทธนี้ มีทั้งคนใน คนนอกพุทธ ซึ่งเราสามารถจำแนกเป็นกลุ่มๆได้ดังนี้

1.2.1 กลุ่มนักวิชาการที่เป็นพุทธ

- 1) นักวิชาการสายพระ
- 2) นักวิชาการสายฆราวาส
- 3) นักวิชาการสายชุมชน ปราชญ์ชุมชน

1.2.2 กลุ่มนักวิชาการ นักคิด ที่เป็นคนนอกพุทธ

1.3 ผลผลิตเชิงพุทธ / Products

เรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องใหม่ ที่สังคมและทุกวงการจะต้องพูดถึงเพราะสิ่งนี้คือตัวบ่งชี้ ถึงความคุ้มค่า ในการดำเนินการขององค์กร และสิ่งนี้คือตัวปัญหาที่สำคัญ และใหญ่มากเพราะองค์กร บางองค์กรมูลค่าทางสังคม กับวัฒนธรรม คือฐานผลผลิต บางครั้ง เมื่อเราจะทุกสิ่งมาเทียบเป็นทุน มันจึงเป็นได้เพียงทุนทางสังคม วัฒนธรรม ไม่ใช่ทุนอย่างองค์กรทั้งหลายกำลังนิยาม ดังนั้น ผลผลิตเชิงพุทธ เราคงต้องมารวบรวมกันนิยามและหาจุดร่วมด้วยกัน ว่า อะไรคือ จุดยืนของ Output ขององค์กร จะมีหน้าตาอย่างไร และสัดส่วนเท่าไร ? ถึงแม้ว่า ต้นทุนของทุกองค์กรจะมีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เราต้องค้นหา output ทางสังคมและวัฒนธรรม ให้พบแล้วค่อย นำมากำหนดเป็นมูลค่าต่อไป

หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง นวัตกรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การปรับตัว การปรับเปลี่ยน และการปรับหลักคำสอนและการปฏิบัติทางศาสนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ลัทธิปัจเจกนิยม และการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนจุดยืนและฟื้นฟูประเพณีทางพุทธศาสนาที่มีอยู่ (Sman Ngamsnit, 2018) พุทธศาสนาเชิงทดลองเป็นแนวคิดที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่าง

ประเพณีทางศาสนาที่มีมายาวนานกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว โดยเน้นย้ำถึงบทบาทของบุคคล รวมถึงผู้ปฏิบัติธรรมและพระสงฆ์ ในการปรับทัศนคติและแรงจูงใจต่อศาสนา และจัดการกับประเด็นร่วมสมัย เช่น สิ่งแวดล้อมและการเมือง (John, Nelson, 2017) ในบริบทของการบริหารการศึกษา หลักการทางพุทธศาสนาถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนารูปแบบนวัตกรรมที่เน้นการควบคุมตนเอง ความอยู่ดีมีสุขของบุคคล และการปฏิบัติทางจริยธรรม (John, Nelson, 2013) โดยรวมแล้ว นวัตกรรมทางพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการปรับวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิมอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองความต้องการและความท้าทายของโลกสมัยใหม่

3. แล้วอะไรคือนวัตกรรมเชิงพุทธ

ในเรื่องนี้ต้องบอกว่าเป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะแนวคิดเชิงพุทธนั้น เป็นนวัตกรรมที่ยิ่งใหญ่มากหลายพันปี ท่ามกลางระบบคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่ทุกอย่างมีฐานคิด ฐานความรู้มาจากสิ่งเดียวกันคือความเชื่อ ความศรัทธาเพื่อการหลุดพ้น ดังนั้นเวลาผ่านไปหลายพันปี คงต้องกลับไปดูว่า อะไรเปลี่ยนไปบ้าง อะไรยังคงอยู่และอะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ? เพราะสิ่งเหล่านี้คือฐานคิดและกระบวนการปรับ และบูรณาการ เพื่อความยั่งยืนต่อไปในอนาคต สำคัญอยู่ตรงที่ว่า อย่าหลงและอย่าอุปทานในปรากฏการณ์เหล่านั้น

ในเรื่องนี้ต้องยอมรับความโดดเด่นของระบบคิดในเชิงพุทธ ที่กล้าหาญในการก้าวข้ามองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ในอดีต ของทุกลัทธิความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในสมัยนั้น

สรุปได้ว่า นวัตกรรมเชิงพุทธ เป็นแนวคิดหรือแนวทางการพัฒนาที่ใช้หลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานหรือเป็นแนวทางในการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติทั้งในด้านวัฒนธรรม สังคม และจิตวิญญาณ นวัตกรรมเชิงพุทธอาจมีลักษณะและมีความหมายที่หลากหลายตามบริบทและการประยุกต์ใช้ เช่น

1. การพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐาน: การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการทำสมาธิหรือปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น แอปพลิเคชันที่ช่วยในการสมาธิและสร้างความผ่อนคลายให้กับผู้ใช้
2. การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการ: การนำหลักธรรมของพุทธศาสนามาใช้ในการจัดการและบริหารสถาบันหรือองค์กร เพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อสังคม และสร้างสรรค์การทำงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและมนุษย์
3. การใช้ธรรมะในการแก้ไขปัญหาทางสังคม: การใช้หลักธรรมและธรรมะในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนในสังคม เช่น การใช้เทคนิคการสมาธิในการจัดการความเครียดหรือโรคซึมเศร้า
4. การสร้างการศึกษาเชิงพุทธ: การสร้างโครงสร้างการศึกษาที่เน้นการสอนธรรมะและจิตวิทยา เพื่อสร้างมนุษย์ที่มีสมาธิและสร้างสรรค์

นวัตกรรมเชิงพุทธมุ่งสร้างความเข้าใจและสันติภาพในจิตใจของบุคคลและสังคม และเป็นทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในทุกๆ ด้านของชีวิตและสังคมในโลกปัจจุบัน

4. ความคิดเชิงพุทธในศตวรรษที่ 21 คือ อะไรและต้องเดินทางต่ออย่างไร

ในเรื่องนี้ถึงแม้ฐานของระบบคิดจะเป็นอันเดียวกันคือความคิดเชิงพุทธ แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยน ยุคสมัยเริ่มเปลี่ยน เราคงต้องตั้งมั่นว่า อะไรคือหลักการเชิงพุทธ และอะไรคือปรากฏการณ์ของยุคสมัยที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องในมิติใดบ้าง เพราะสังคมในยุคใหม่ ที่ถือเอาความรู้เป็นหลัก เพื่อการช่วงชิงโดยอาศัยสื่อ

หรือเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ ประเด็นมันจึงอยู่ตรงที่ว่า เราจะก้าวเข้าหาสังคมใหม่ด้วยบทบาทใดและมากน้อยแค่ไหน แต่ที่แน่ๆ เราจะอยู่อย่างชาวไทยผู้โดดเด่นอย่างเดิมไม่ได้แล้ว

ในเรื่องนี้ จะว่าไปแล้วการตอบสนองความต้องการของสังคมน่าจะเป็นเรื่องใหญ่สุด แล้วสังคม ต้องการอะไรแน่ ในยุคของการเปลี่ยนแปลง การแข่งขันที่รุนแรงแบบนี้ ดังนั้นประเด็นมันจึงขึ้นอยู่กับเราจะวิ่งตามสังคมใหม่ ? เพราะฐานคิดเชิงพุทธนั้นชัดเจนว่า เราสามารถตอบโจทย์สังคมได้ทั้งระดับโลกียะ และระดับปรมาตม ในระดับโลกียะ แนวคิดเชิงพุทธสามารถปราบพยศคณานี้ ได้อย่างสนิท เพราะความต้องการของกายหยาบ เพียงการเลิก อด ละ ถือว่าไม่ยาก แต่เราจะปรับเครื่องมือเชิงพุทธให้เข้ากับยุคสมัยได้อย่างไร และมันต้องมีอะไรบ้าง นั่นคือคำถามใหญ่

ในส่วนของระดับปรมาตมด้วยแล้ว แนวทางเชิงพุทธถือว่าเป็นฐานคิดเดียว ที่สามารถนำพาสู่ความหลุดพ้น ดังนั้นเครื่องมือคือสิ่งสำคัญที่สุด เพราะได้กล่าวไปก่อนหน้านี้แล้วว่า นอกจากสถาบันวิจัยต่าง ๆ นานา ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ตอนนี้น่าจะไม่พอ แต่สถาบันวิจัยและต่อยอดเชิงพุทธ คงต้องถึงเวลาที่จะสร้างต้นแบบเพื่อเป็นแนวทางให้กับสังคมได้แล้ว

5. อะไรคือการเพิ่มมูลค่าให้กับนวัตกรรมเชิงพุทธ

ในเรื่องนี้ คงต้องจำกัดความและให้น้ำหนักกันให้ดี เพราะไม่เช่นนั้น น้ำหนักระบบคิดของคนยุคปัจจุบันจะมองกำไร ขาดทุน จะมองจุดคุ้มทุนที่เป็นเงินเป็นหลัก โดยไม่ค่อยสนใจคำว่า “คุณค่า” ดังนั้นระบบพื้นฐานเพื่อสนับสนุนองค์กรจึงต่างกันอย่างชัดเจน จะอย่างไรก็ตาม แนวทางการเพิ่มมูลค่า ของนวัตกรรมเชิงพุทธก็เชื่อว่าถึงทางตันเพราะเราต้องหาทางออก และมองให้ชัดเท่านั้นเอง ยิ่งเมื่อสังคมที่ก้าวหน้าทางระบบคิด เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ยิ่งมากเท่าไร สูงเท่าไร ? สังคมนั้นยิ่งขาดแคลนความระเมียตทางจิต ซึ่งความละเอียดอ่อนนี้ คือฐานของ soft power ที่สังคมกำลังพูดถึงกันในปัจจุบันหรือไม่ ? ดังนั้นทำอย่างไรนวัตกรรมเชิงพุทธ จะเป็นฐานการยกระดับปัญญาเชิงพุทธให้เป็น soft power ต่อไปในอนาคต เพราะต้องตระหนักอย่างชัดเจนว่า ทุกอย่างขึ้นอยู่กับยุค หรือการบูรณาการ ทั้งสิ้น แต่สิ่งควรระวังในกรอบความคิดเชิงพุทธ กับการที่จะก้าวเข้าไปสู่จุดนั้น หลักการเชิงพุทธต้องคอยอยู่ การประยุกต์ต้องพองามตามยุคสมัยเพราะไม่เช่นนั้นมันจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง แต่สิ่งที่เป็นจุดเด่นของระบบคิดเชิงพุทธ ที่ทุกคนยอมรับเพื่อเทียบกับฐานคิดระบบอื่น เช่น ปัจจุบันเราให้เครดิตกับสถาบันการเมืองว่า เป็นองค์กรที่แก้ปัญหาให้กับสังคมได้อย่างชะงักงันแล้วเห็นผล แต่ความเป็นจริง หากการแก้ปัญหาผ่านองค์กรทางการเมืองเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เป็นการแก้ปัญหาที่กายหยาบ เพราะนั่นคือการแก้ไขเพียงความอยาก ความหิวเป็นครั้งๆ ไป แต่ความการแก้ปัญหาเชิงพุทธ ที่อาศัยนวัตกรรมเชิงพุทธนี้ ไม่ใช่แก้ปัญหาในกายหยาบ แต่คือการหาทางเพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหา สำคัญเรามองเห็นเครื่องมือชนิดนี้ว่า จะเอามาใช้อย่างไร เมื่อไรเท่านั้นคือล สมมติ ปัญญา คือทางออก

การเพิ่มมูลค่าให้กับนวัตกรรมเชิงพุทธเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการใช้ความรู้และแนวคิดทางพุทธศาสนา เพื่อสร้างคุณค่าและประโยชน์ที่มีค่าต่อสังคมและโลกใบนี้ เช่นเดียวกับการนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตอย่างมีสติและสุขใจ

นวัตกรรมเชิงพุทธไม่ได้หมายความว่าสร้างสิ่งใหม่ๆ แต่อย่างไรก็ตามมันเน้นไปที่การใช้แนวคิดและคุณค่าทางพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้น เช่น การใช้สมาธิและปฏิบัติธรรมเพื่อ

เสริมสร้างจิตใจและสันติภาพในชีวิตประจำวัน การสนับสนุนคุณลักษณะทางจิตใจเช่นความเมตตาและความเมตตาต่อความทุกข์ทรมานของผู้อื่น การส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ และการสนับสนุนคุณค่าทางวัฒนธรรมและศิลปะที่สร้างสรรค์และบำรุงประสบการณ์ความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้การเพิ่มมูลค่าให้กับนวัตกรรมเชิงพุทธยังเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสร้างสถานะที่เอื้อต่อการเติบโตทางสังคมและจิตใจ โดยการสร้างชุมชนที่เชื่อมโยงด้วยคุณค่าพุทธศาสนาและการเสริมสร้างพลังงานบวก ผ่านการฝึกฝนให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดพุทธศาสนา เพื่อเป็นแรงผลักดันที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะและความรับผิดชอบทางสังคม อีกทั้งยังเสริมสร้างความเข้าใจและความตระหนักในการปกครองตนเองและผู้อื่นอย่างเป็นธรรมและสมดุล ซึ่งทั้งหมดนี้นอกจากจะสร้างประโยชน์แก่สังคมแล้วยังเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับนวัตกรรมเชิงพุทธอย่างยั่งยืนและที่มีความหมายอันสำคัญในชีวิตประจำวันของคนในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

6. อะไรคือทิศทางและอนาคตของนวัตกรรมเชิงพุทธ

ในส่วนของทิศทางและอนาคตของนวัตกรรมเชิงพุทธ ก็อย่างที่ว่าไว้ก่อนหน้านี้แล้วว่า เราเข้าใจในแนวทางนั้นชัดเจนแล้วยัง เพราะอย่างน้อยต้องมีองค์ความรู้ที่ชัดเจน มีกระบวนการที่ชัดเจน มีการบูรณาชัดเจน และสำคัญต้องตอบโจทย์ความต้องการของสังคมได้ อย่างลงตัว ? ดังนั้น ก็คงต้องหันกลับมาถามว่า เรามีฐานองค์ความรู้นั้นแล้วยัง ? ซึ่งไม่ใช่ฐานพุทธศาสนศึกษา แต่ต้องเป็นฐานองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมเชิงพุทธ ประเด็นต่อไปคือ เราต้องกำหนดทิศทางเพื่อการยกระดับแนวทางดังกล่าว ให้เป็นฐานยุทธศาสตร์สากลเชิงพุทธ ที่ไม่ใช่มองเพียงกิจกรรมหลักของศาสนา และจะต้องบูรณาภารกิจสังคมเพราะสังคมคือตัวบ่งชี้ของภารกิจนี้ ดังนั้น ตัวตนใหม่ของแนวคิดเชิงพุทธ ในโลกใบใหม่ ที่คนก็เปลี่ยน หลักการทางสังคมก็เปลี่ยน เทคโนโลยีก็เปลี่ยน เราคงจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้แล้ว แต่เราต้องสร้างฐานคิดตนเองให้มั่นคง สร้างกระบวนการที่ไม่เสียหลักการ ในกรอบคิดที่จะบูรณาการไปข้างหน้า เพราะโจทย์ใหม่นี้คือโจทย์ของความอยู่รอดปลอดภัยของสรรพสิ่งทั้งหลายนี้เป็นเพียงแนวคิดเบื้องต้นกับการที่จะต้องค้นหา นวัตกรรมใหม่ คงต้องอาศัยคน อาศัยเวลาและอาศัยพลังจากทุกท่านในการ ที่ช่วยกันค้นหาครับ

สำหรับมุมมองของผู้เขียนมองว่าทิศทางและอนาคตของนวัตกรรมเชิงพุทธเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางสังคมและจิตใจของมนุษย์ในยุคปัจจุบันและอนาคต ด้วยศักยภาพที่มากมายในพุทธศาสนาที่สามารถเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เจอในโลกของวันนี้ได้อย่างมีความหมายและประสิทธิภาพ หนึ่งในทิศทางสำคัญของนวัตกรรมเชิงพุทธคือการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและยั่งยืน โดยการเน้นที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทั้งหมด นวัตกรรมเชิงพุทธส่งเสริมให้มนุษย์เข้าใจถึงความทุกข์ทรมานของผู้อื่นและกระทำด้วยความเมตตาและสงบเรียบร้อยต่อผู้อื่น นอกจากนี้ยังส่งเสริมการพัฒนาทักษะและความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาอย่างมีสติและอย่างเป็นส่วนตัว เพื่อสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและเชื่อมโยงกันอย่างสมดุล อนาคตของนวัตกรรมเชิงพุทธยังเน้นไปที่การเสริมสร้างสันติภาพในโลกที่แตกต่างกันอย่างมีอยู่จริง ด้วยการสนับสนุนให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพในการสังเกตและเข้าใจแหล่งกำเนิดความทุกข์ทรมาน และปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมเพื่อลดการเข้ามาสร้างความทุกข์ใหม่โดยไม่จำเป็น เช่น การเรียนรู้ทักษะในการจัดการกับอารมณ์และเรื่องราวในใจ เพื่อสร้างสถานะที่เป็นสันติและมีความสุขในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ อนาคตของนวัตกรรมเชิงพุทธยังเน้นการสร้างชุมชนที่เชื่อมโยงกันด้วยคุณค่าทางพุทธศาสนา และการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ผ่านการสนับสนุนให้มนุษย์เรียนรู้และปฏิบัติธรรมตามหลักการของพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างสังคมที่มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของผู้อื่นและมีความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลต่อการพัฒนาสันติภาพและความสุขที่ยั่งยืนในสังคมและโลกใบนี้ให้มีความหมายและคุณค่าอย่างแท้จริง ดังนั้น ทิศทางและอนาคตของนวัตกรรมเชิงพุทธเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์และสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสังคมและโลกที่สร้างสรรค์และมีความเป็นสิ่งที่ให้แก่ทุกคนในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต

7. บทสรุป

นวัตกรรมเชิงพุทธที่เน้นการพัฒนาระบบนิเวศน์เป็นหนึ่งในแนวทางที่มีความสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความยั่งยืนและสุขภาพทั้งจิตและร่างกายของมนุษย์ การนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในระบบนิเวศน์ช่วยสร้างพื้นที่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม ดังนั้น การผลิตผลของนวัตกรรมเชิงพุทธในระบบนิเวศน์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมและบุคคลบุคคล ในการสร้างระบบนิเวศน์ตามแนวคิดพุทธศาสนา เรามุ่งเน้นไปที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทั้งหมด โดยการให้ความสำคัญกับความเป็นสมาชิกในชุมชนและสังคม โดยระบบนิเวศน์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมักจะส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและรักษาความสมดุลของธรรมชาติ นอกจากนี้ การปฏิบัติตามหลักการพุทธศาสนาในระบบนิเวศน์ยังส่งเสริมสันติภาพและความสุขในชีวิตประจำวัน ผ่านการสนับสนุนให้บุคคลพัฒนาทักษะในการจัดการกับอารมณ์และเรื่องราวในใจ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงและความเข้าใจที่ดีในชุมชนและสังคม

การผลิตผลจากนวัตกรรมเชิงพุทธในระบบนิเวศน์สามารถมอบประโยชน์ที่มีคุณค่าแก่สังคมและบุคคลในหลายๆ ด้าน เช่น การลดการประมาทและความขัดแย้งในชุมชนผ่านการสร้างสันติภาพในการมีสัมพันธภาพกันอย่างสมดุล การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลในการลดการเสื่อมสภาพของโลกและสร้างสังคมที่ยั่งยืน และการสนับสนุนให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพในการเชื่อมโยงและเข้าใจกันอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างสังคมที่มีความสุขและเจริญรุ่งเรืองที่ยั่งยืนในอนาคต

ในทำนองเดียวกัน การนำนวัตกรรมเชิงพุทธไปใช้ในระบบนิเวศน์ยังสามารถมีผลกระทบที่ยั่งยืนต่อสังคมและโลกใบนี้ ด้วยการสร้างพื้นที่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวัน ผ่านการสนับสนุนให้บุคคลพัฒนาทักษะในการจัดการกับอารมณ์และเรื่องราวในใจ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงและความเข้าใจที่ดีในชุมชนและสังคม

เอกสารอ้างอิง

- Sman, Ngamsnit. (2018). *Buddhist Innovation for Developing Thailand: A Case Study of The Cattle and Buffalo Bank for Farmers According to His Majesty the King Phumipol Adulyadej Innovative Projects by Tarvorn Chittatavaro-Vongmalai Foundation*. 2(1): 32-39.
- John, Nelson. (2017). *An Experimental Approach to Buddhism and Religion*. *International Journal of Dharma Studies*. 5(1):1-15. doi: 10.1186/S40613-017-0052-1
- John, Nelson. (2013). *Experimental Buddhism: Innovation and Activism in Contemporary Japan*.

Erez, Joskovich. (2014). *Experimental Buddhism: Innovation and Activism in Contemporary Japan*.
The Journal of Buddhist Ethics, 21:706-.

ธนาคารน้ำใต้ดินกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร คือทางออกการบริหาร
จัดการน้ำเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง-น้ำท่วมภาคอีสานอย่างยั่งยืน

The underground water bank in the case of Nong Mi Subdistrict Administrative
Organization, Kut Chum District, Yasothon Province is a water management
solution to solve drought-flood issues in a sustainable manner

สโรชา จันทะสอน

Sarocha Jantasorn

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Master of Public Administration Program

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College

วันที่รับบทความ: 8 กรกฎาคม 2569; วันแก้ไขบทความ 29 กรกฎาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 31 สิงหาคม 2569

Received: July 8, 2026; Revised: July 29, 2026; Accepted: August 31, 2026.

บทคัดย่อ

พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ “ภาคอีสาน” เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพื้นดินยกตัวขึ้นเป็นที่ราบสูงและเป็นพื้นที่ค่อนข้างแบนราบ ในการพัฒนาหรือการที่จะสร้างเขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่มีความจุจำนวนมากนั้นทำได้ยากต่างจากภาคเหนือ ที่มีภูเขาล้อมรอบพื้นที่ ปีนี้ภาคอีสานปริมาณฝนเฉลี่ย 1,328 มม. ถือเป็นเกณฑ์ต่ำกว่าปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งประเทศ 1,467 มม. ต่อปี ซึ่งในปีที่ผ่านมาพบว่าจะเกิดภาวะภัยแล้งยังตามมาด้วยน้ำท่วมในห้วงระยะเวลาห่างกันไม่นานส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่การเกษตรในภูมิภาคนี้ค่อนข้างหนัก เนื่องจากในภาวะการภัยแล้งก็แล้งอย่างหนักและเมื่อเกิดภาวะการน้ำท่วมก็ท่วมหนัก ดังนั้นจึงควรหาแนวทางการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพเพื่อจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงขอเสนอรูปแบบการบริหารจัดการน้ำ ด้วยระบบธนาคารน้ำใต้ดินขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธรซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กๆ ในพื้นที่จังหวัดยโสธรมาเสนอเพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้ที่มีความสนใจนำแนวทางดังกล่าวนี้ไปปรับใช้ในพื้นที่เพื่อความผาสุกของพี่น้องประชาชนในภูมิภาคนี้

คำสำคัญ: ธนาคารน้ำใต้ดิน, การบริหารจัดการน้ำ, ปัญหาภัยแล้งน้ำท่วม

Abstract

Northeast region of the country “E-san” is an area that has a raised ground on a plateau and is a relatively flat area It is difficult to develop or build a large water storage dam with large capacity. Different from the north That has mountains around the area This year, the northeast region, average rainfall 1,328 mm Considered to be lower than the national average rainfall of 1,467 mm per year In the past year, it was found that there was a drought followed by floods in

a short distance, causing severe damage to agricultural land in the region. Because in the situation of drought, it is drought very hard and when there is a flooding situation, it is heavily flooded. Therefore, it should be divided into effective water management practices in order to help solve these problems. The author would like to present a form of water management with underground water bank of Nong Mi Subdistrict Administration Organization. Kut Chum District, Yasothon Province. As a guide for those interested in applying this approach to different areas for the well-being of the people in the region.

Keywords: Underground Water Bank, Water Resource Management, Drought and Flood Disasters

1. บทนำ

จากการให้สัมภาษณ์ของ ดร.ศิริลักษณ์ ชุ่มชื่น ประธานอนุกรรมการวิศวกรรมแหล่งน้ำ วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยฯ (วสท.) ให้ข้อมูลว่า ในภาคอีสานที่ต้องเผชิญภัยแล้งซ้ำซากต้องมาทำความเข้าใจภูมิภาค “อีสาน” มีลักษณะพื้นดินยกตัวขึ้นเป็นที่ราบสูงและเป็นพื้นที่ค่อนข้างแบนราบ ในการพัฒนา “เขื่อนเก็บน้ำขนาดใหญ่” ที่มีความจุจำนวนมาก “ทำได้ยาก” ต่างจากภาคเหนือ ...ที่มีภูเขาล้อมรอบพื้นที่ ปีนี้ภาคอีสานปริมาณฝนเฉลี่ย 1,328 มม. ถือเป็นเกณฑ์ต่ำกว่าปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งประเทศ 1,467 มม.ต่อปี และฝนที่ตกลงมานั้นมีการกระจายตัวไม่สม่ำเสมออีก โดยบริเวณริมแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นพื้นที่ปลายน้ำ กลับมีปริมาณฝนตกลงมามากที่สุด ที่เหมาะกับการสร้างเขื่อน แต่ก็สร้างเขื่อนไม่ได้ เพราะความขัดแย้งทางความคิด ส่วนพื้นที่ต้นน้ำ มีที่รับน้ำ หรืออ่างเก็บน้ำ กลับมีปริมาณฝนตกลงมาน้อย แต่ทว่า ภาคอีสานมีพื้นที่อยู่ประมาณ 103.5 ล้านไร่ คิดเป็นพื้นที่รับน้ำได้ 32 เปอร์เซ็นต์ของทั้งประเทศ แต่ด้วยปริมาณน้ำฝนมีน้อย ทำให้มีน้ำที่เก็บไว้ได้เพียง 28 เปอร์เซ็นต์ของทั้งประเทศ หรือ 60,790 ล้าน ลบ.ม. มีหน้าซำกลับมีอ่างขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่สามารถกักเก็บน้ำได้เพียง 13,850 ล้าน ลบ.ม.เท่านั้น นั่นหมายความว่า ฝนตกลงมาก็น้อยกว่าเกณฑ์เฉลี่ยเพียง 1,328 มม. ในจำนวนนี้แปลงออกมาเป็นปริมาณ หรือวอลุ่ม (volume) ของพื้นที่ทั้งหมด 60,790 ล้าน ลบ.ม. แต่มีพื้นที่กักเก็บได้เพียง 13,850 ล้าน ลบ.ม. ส่วนที่เหลือไม่มีกระบวนการกักเก็บต้องปล่อยลงดิน หรือปล่อยระเหยทิ้งไป เมื่อวิเคราะห์พื้นที่ภาคอีสานทั้งหมด มีความต้องการใช้น้ำ ทั้งด้านการเกษตร อุปโภคบริโภค และรักษาระบบนิเวศต่างๆ ประมาณ 28,000 ล้าน ลบ.ม.ต่อปี ทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ ส่วนการบริหารจัดการน้ำในเขื่อนต้องคำนวณการปล่อยน้ำ ให้ภาคการเกษตร ภาคการอุปโภคบริโภค ตามความเหมาะสม ผนวกกับการพยากรณ์ปริมาณฝน ทั้งในรายวัน รายเดือน และรายฤดู สามารถทราบแนวโน้มของปริมาณน้ำฝนมากหรือน้อย จากนั้นค่อยมาบริหารน้ำ หรือการปล่อยส่งน้ำ ให้เกิดความสมดุลกัน ปีนี้ฝนกลับมาไม่ตามคาดการณ์...จนเกิดภัยแล้งแล้ว ...กลับปล่อยน้ำออกมากเกินไป ทำให้ปริมาณน้ำที่มีอยู่น้อยลงอีก ณ วันที่ 29 ก.ค. 2562 มีปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ในพื้นที่ภาคอีสาน ปริมาณน้ำเก็บกักเฉลี่ย 31 เปอร์เซ็นต์ น้ำที่ใช้การได้จริง 11 เปอร์เซ็นต์ของความจุอ่างเก็บน้ำเท่านั้นตลอดทั้งพบว่าไต้เหตุการณ์ “เขื่อนวิกฤติ” เกิดขึ้น คือ เขื่อนลำพระเพลิง มีปริมาณน้ำใช้จริง 20.98 ล้าน ลบ.ม. เขื่อนจุฬาภรณ์ มีน้ำใช้ได้จริง 5.01 ล้าน ลบ.ม. และเขื่อนอุบลรัตน์ มีน้ำใช้จริง -36.67 ล้าน ลบ.ม. ซ้ำเติมด้วยในแม่น้ำโขงยังมีปริมาณน้ำฝนไหลมาเดิมน้อย ประกอบกับเขื่อนประเทศจีนมีการปรับลดการ

ระบายน้ำ ดำเนินการบำรุงรักษาสายส่งไฟฟ้าของโรงผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ และมีเขื่อนของ สปป.ลาว มีการทดสอบเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ทำให้ระดับน้ำท้ายน้ำของเขื่อนในแม่น้ำโขงลดลงในช่วงที่ผ่านมา ไทยรัฐออนไลน์ (2562 : ไม่ระบุเลขหน้า).

อีกสาเหตุหนึ่งคือ ช่วงต้นฤดูการเพาะปลูก “ภาคอีสาน” ยังขาดการสื่อสารพูดคุยภาคประชาชนให้เกิดความเข้าใจตั้งแต่เริ่มต้นว่า ในปีนี้มีน้ำน้อย ต้องลดใช้น้ำให้เหมาะสม แต่ภาครัฐไม่สื่อสารกับประชาชน มีการเพาะปลูกตามปกติ ทำให้เกิดการร้องขอปล่อยน้ำหล่อเลี้ยงภาคการเกษตร จนปริมาณน้ำในเขื่อนน้อยลงอีก “ในพื้นที่เขื่อนมีปริมาณฝนน้อยกว่าปกติ และน้ำเข้าอ่างน้อยไปด้วย เพราะการคาดการณ์มองว่า ในช่วงฤดูฝนปี 2562 จะมีปริมาณน้ำมาเติมเขื่อน แต่ปีนี้กลับเผชิญเอลนีโญตั้งแต่เดือน ก.ย.2561 ถือเป็นสัญญาณบ่งชี้ว่า จะมีปริมาณน้ำฝนน้อยต้องเตรียมบริหารน้ำนับแต่นั้นแต่กลับมีการปล่อยน้ำออกไป” แนวทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้าคงต้องหวัง “พึ่งพาการทำฝนหลวง” และรัฐบาลต้องเข้าไปพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งนอกเขตพื้นที่ชลประทาน และส่งน้ำแบบรอบเวียนในเขตพื้นที่ชลประทาน เพื่อเลี้ยงนาข้าวที่เหลืออยู่ให้รอด และลดพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปรังในฤดูแล้ง รวมถึงรณรงค์ให้ประชาชนช่วยกันประหยัดน้ำ

ในระยะยาวรัฐบาลต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือพื้นที่ภาคอีสาน ด้วยการผันน้ำจากแม่น้ำโขง...ผ่านอุโมงค์ส่งน้ำใต้ดินในช่วงฤดูฝน เพราะช่วงนี้มีปริมาณน้ำไหลหลากมาก และผันน้ำเข้ามาเก็บไว้ในเขื่อนอุบลรัตน์ หรือในอ่าง ลำคลองระบบส่งน้ำต่างๆ ในการเตรียมน้ำช่วยในช่วงฤดูแล้ง เช่น กรมชลประทานจัดทำโครงการจัดการน้ำโขง เลย ชี มูล โดยแรงโน้มถ่วง ผันน้ำจากปากแม่น้ำเลย กระจายน้ำมาช่วยพื้นที่ภาคอีสาน ไทยรัฐออนไลน์ (2562 : ออนไลน์).

กลุ่มหอการค้าภาคอีสานประเมินว่าจากผลกระทบของพายุ“โพดุล”และพายุ“คาจิกิ”ทำให้เกิดวิกฤตน้ำท่วมอย่างหนักส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ-พื้นที่เกษตร ปศุสัตว์ ประมง รวมทั้งพื้นที่อีสานตอนกลาง-ตอนล่าง-ตอนบนกว่า 2 ล้านไร่ ประชาชนได้รับความเดือดร้อน อาคารบ้านเรือน ทรัพย์สิน และพื้นที่การเกษตรถูกน้ำท่วมได้รับความเสียหายอย่างหนัก ด้านผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี เผยน้ำท่วมหนักรอบ 20 ปี เบื้องต้นประเมินพื้นที่เกษตรเสียหาย 5 แสนไร่ คาดสูงกว่า 1 พันล้านบาท ขณะที่ร้อยเอ็ดพื้นที่เกษตรเสียหายเฉียด 8 แสนไร่ ยโสธรพื้นที่การเกษตรเสียหาย 1 แสนไร่ ปิดเส้นทางสัญจร กระทบอุตสาหกรรม 40-50 ล้านบาท ด้านอำนาจเจริญ พื้นที่การเกษตรเสียหาย 8 แสนไร่ เร่งระบายน้ำลงแม่น้ำมูล ส่วนร้อยเอ็ด กระทบ 16 อำเภอ เสียหายกว่า 7 แสนไร่ รอการระบายน้ำ ทางด้านนายมงคล ต้นสุวรรณ เลขาธิการกลุ่มหอการค้าตะวันออกเฉียงเหนือ เปิดเผยว่า ความเสียหายจากภัยพิบัติน้ำท่วมจากพายุโพดุลที่เกิดขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการประเมินผลกระทบพบว่าอยู่ในวงจำกัด บางพื้นที่ไม่ได้กระจายไปทั่วทั้งภาคอีสาน โดยผลกระทบส่วนใหญ่เกิดที่ภาคอีสานตอนกลางและตอนล่าง ส่วนภาคอีสานตอนบนได้รับผลกระทบเพียงบางส่วน รวมทั้งพื้นที่ทางการเกษตรได้รับความเสียหายทั้งหมดประมาณ 1,000,000 ไร่ ขณะเดียวกันมีผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคม เช่น ถนนถูกตัดขาด รวมถึงระบบไฟฟ้าบางแห่งเสาไฟฟ้าโค่นล้ม น้ำท่วมเข้าในเขตพื้นที่เศรษฐกิจของหลายแห่ง โดยประเมินภาพรวมความเสียหายไม่น้อยกว่า 8,000 ล้านบาท (ประชาชาติธุรกิจ, 2562:ออนไลน์)

จังหวัดยโสธรสำรวจความเสียหายและพื้นที่น้ำท่วม 9 อำเภอ พบพื้นที่การเกษตรที่ถูกน้ำท่วมกว่า 4 แสนไร่ มีรายงานผู้เสียชีวิตรวม 11 ราย โดยนายสมเพชร สร้อยสระคู รองผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร พันเอก อธิรัฐธิรักษศิลป์ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 16 ค่ายบดินทรเดชา พันเอก ฉกาจพงษ์ หงษ์ทอง รองผู้อำนวยการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดยโสธร นายชยุต วงศ์วณิช ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดยโสธร

นายสวัสดิ์ นาคสุข ชลประทานจังหวัดยโสธร ขึ้นเฮลิคอปเตอร์ สำรวจน้ำท่วมและความเสียหายจากอุทกภัย นายสมเพชรเปิดเผยว่า จากการสำรวจความเสียหายและขึ้นเฮลิคอปเตอร์ดูพื้นที่ความเสียหายและบริเวณน้ำท่วม ตั้งแต่ได้รับผลกระทบจากพายุ”โพดุล”และพายุ “คาลจิ”ในจังหวัดยโสธร ตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม 2562 ที่ผ่านมา ประชาชนจังหวัดยโสธรได้ถูกน้ำท่วมทั้ง 9 อำเภอ 76 ตำบล 831 หมู่บ้าน ประชาชนได้รับผลกระทบ 43,489 คน ในส่วนพื้นที่การเกษตรที่ถูกน้ำท่วมจำนวน 471,530 ไร่ แต่คาดว่าจะเสียหายประมาณ 430,589 ไร่ ซึ่งได้แยกออกเป็นนาข้าวจำนวน 407,774 ไร่ และพืชไร่อีกจำนวน 22,815 ไร่ ในส่วนความเสียหายทางด้านประมงนั้น ประชาชนได้รับผลกระทบจำนวน 6 อำเภอ 18 ตำบล 773 ราย นอกจากนั้นทางด้านสัตว์เลี้ยงประชาชนได้รับผลกระทบจำนวน 777 ราย อพยพ 2,859 ตัว ตายจำนวน 11 ตัว ในส่วนของสาธารณประโยชน์นั้น ถนนได้รับความเสียหายจำนวน 38 เส้นทาง สะพาน 13 แห่ง ซึ่งที่ผ่านมาได้ถูกน้ำท่วมไม่สามารถสัญจรได้จำนวน 16 เส้นทาง เป็นของแขวงทางหลวงยโสธร 4 สาย และแขวงทางหลวงชนบทยโสธร 12 สาย วัดอีก 3 แห่ง ฝาย 1 แห่ง โรงเรียน 50 แห่ง และ รพ.สต.อีก 6 แห่ง ที่ได้รับผลกระทบที่ผ่านมา ซึ่งในจังหวัดยโสธรน้ำได้ลดลงทุกวันในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอเลิงนกทา อำเภอไทยเจริญ อำเภอกุดชุม อำเภอคำเขื่อนแก้วบางส่วนและอำเภอมหาชนะชัย ส่วนที่อำเภอค้อวังน้ำได้ไหลเข้าท่วมเนื่องจากเป็นอำเภอสุดท้ายของจังหวัดยโสธรที่รับน้ำในครั้งนี้ซึ่งก็จะสำรวจความเสียหายอีกครั้งหนึ่งหลังจากน้ำลด (ที่มา : สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดยโสธร)

ทางด้านจังหวัดร้อยเอ็ด นายเกรียงไกร จิตธรรม หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดร้อยเอ็ดเปิดเผยสำนักข่าวไอ.เอ็น.เอ็น. ถึงผลกระทบจากพายุโพดุล ว่า ขณะนี้สถานการณ์เริ่มคลี่คลายลงแล้ว โดยที่ผ่านมามีฝนตกหนักมากรวม 2 วัน กว่า 350 มิลลิเมตร ทำให้หลายพื้นที่ประสบน้ำท่วมฉับพลัน ซึ่งขณะนี้จังหวัดร้อยเอ็ดได้ประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน ในด้านอุทกภัยแล้ว จำนวน 7 อำเภอ 80 ตำบล 1,020 หมู่บ้าน 61,738 ครัวเรือน จาก 20 อำเภอ 193 ตำบล 2,446 หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด เสดภูมิ เมืองสรวง โพนทอง ธวัชบุรี โพธิ์ชัย และอำเภอจังหาร ส่วนความเสียหายเบื้องต้น พื้นที่การเกษตรคาดว่าจะเสียหาย จำนวน 3 แสนกว่าไร่ ประกอบด้วย ข้าว ประมาณ 3 แสนไร่ ที่เหลือเป็นพืชไร่และพืชสวน และขณะนี้อยู่ระหว่างสำรวจพื้นที่ประสบภัยเพิ่มเติม ทั้งนี้ พื้นที่ที่ประสบภัยส่วนใหญ่อยู่ติดลำนํายังทำให้เกิดน้ำล้นตลิ่งได้ เช่น อ.เสลภูมิ ที่มักจะประสบกับน้ำหลากเป็นประจำทุกปี และสำหรับพายุลูกใหม่ที่เข้ามาขณะนี้ยังไม่มีผลกระทบ แต่ทางเจ้าหน้าที่ได้เตรียมพร้อม ตลอด 24 ชั่วโมง ในการแจ้งเตือนและเข้าไปช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มที่ (ที่มา: <https://www.sanook.com/news/7884766/>)

สำหรับจังหวัดอำนาจเจริญนั้น นายวรนิยม วงศ์สุวรรณ สภาอุตสาหกรรมจังหวัดอำนาจเจริญ กล่าวว่า จากสถานการณ์น้ำท่วมส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทางการเกษตร 80% ประมาณ 800,000 ไร่ ภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดส่วนใหญ่เป็นโรงสีซึ่งมีทั้งหมด 10 โรง น้ำท่วม 2 โรง แต่เนื่องจากยังไม่เข้าสู่ฤดูการเก็บเกี่ยวจึงส่งผลกระทบไม่มากนัก ทางด้านนายวินัย มีชัย ประธานหอการค้าจังหวัดอำนาจเจริญเปิดเผยว่า ปีนี้จังหวัดอำนาจเจริญได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมค่อนข้างหนัก และมีปัญหาน้ำท่วมขัง ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจทำให้เศรษฐกิจจับบเลี่ยนลำบาก เพราะประชาชนไม่ออกมาจับจ่ายซื้อของ นอกจากนี้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทางการเกษตรที่ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ถ้าหากฝนไม่ตกลงมาเพิ่ม คาดการณ์ว่าภายใน 2-3 สัปดาห์น่าจะกลับเข้าสู่ภาวะปกติได้เนื่องจากน้ำส่วนหนึ่งยังสามารถระบายน้ำลงแม่น้ำมูลได้ ทำให้บางพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำเริ่มลดน้อยลง

สำหรับจังหวัดศรีสะเกษนั้น นายบุญประสงค์ นวลสายย์ หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดศรีสะเกษ พร้อมด้วย พ.อ.บัณฑิต คำเคน สัสดี จังหวัดศรีสะเกษ ในฐานะผู้แทนศูนย์บรรเทาสาธารณภัย มณฑลทหารบกที่ 25 และคณะ ได้เดินทางไปตรวจสอบสถานะน้ำของเขื่อนราษีไศล ซึ่งกั้นกลางแม่น้ำมูล โดยมี นายปัญญา ประชากุล หัวหน้าฝ่ายจัดสรรน้ำ เขื่อนราษีไศล แจ้งข้อมูลสถานการณ์ระดับน้ำให้ทราบว่า ขณะนี้ได้มี น้ำไหลหลากลงมาในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษามูลล่าง จนเกิดภาวะน้ำท่วมขังในเขตพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรริมฝั่งลำน้ำมูล ลำน้ำเสียวใหญ่และลำน้ำห้วยทับทัน เป็นเนื้อที่ 69,864 ไร่ จึงจำเป็นต้องขอเพิ่มการระบายน้ำของเขื่อนราษีไศลเพื่อให้ระดับน้ำมูลหน้าเขื่อนราษีไศลลดลง เพื่อรองรับการระบายน้ำจากพื้นที่ทั้ง 2 ฝั่งลำน้ำ นายบุญประสงค์ กล่าวว่า ขณะนี้มีน้ำท่าไหลหลากมาจาก จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ดตามลำน้ำเสียวใหญ่ โดยไหลลงมาหน้าเขื่อนราษีไศลเป็นปริมาณมาก ส่งผลให้ตั้งแต่วันที่ 4 ก.ย. 62 ระดับน้ำหน้าเขื่อนราษีไศลเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะนี้ระดับน้ำหน้าเขื่อนราษีไศลอยู่ที่ระดับ +118.67 ม.(รทก.) ซึ่งใกล้ถึงระดับวิกฤตที่เขื่อนราษีไศลจะหน่วงน้ำไว้ได้ (ระดับ +119.20 ม.(รทก.) หากไม่เพิ่มการระบายน้ำจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมขังหน้าเขื่อนราษีไศลในพื้นที่ 3 จังหวัดคือ สุรินทร์ ร้อยเอ็ดและศรีสะเกษ ซึ่งเขื่อนราษีไศลจะทำการเพิ่มการระบายน้ำของเขื่อนราษีไศลตั้งแต่วันที่ 6 ก.ย. 62 เป็นต้นไป โดยจะทยอยเพิ่มการระบายเป็นลำดับแบบขั้นบันไดจากน้อยไปมากจนถึงที่สุด คือทำการแวนบายระบายทั้ง 7 บาน เพื่อเพิ่มสภาพการระบายน้ำหลากให้ไหลผ่านเขื่อนราษีไศลโดยอิสระตามธรรมชาติต่อไป

พื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานีเป็นอีกจังหวัดที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักยิ่งในวิกฤติอุทกภัยในครั้งนี้ โดย นายสฤณี วิฑูรย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี เปิดเผย “ประชาชาติธุรกิจ” ว่า สถานการณ์น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานีครั้งนี้ถือเป็นเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ที่สุดในรอบ 20 ปี ส่งผลให้ จ.อุบลราชธานีมีพื้นที่ได้รับผลกระทบทั้งหมด 23 อำเภอ โดยเฉพาะพื้นที่ภาคการเกษตรและประมงได้รับผลกระทบหนัก ส่วนธุรกิจการค้าที่ได้รับผลกระทบ เช่น ธุรกิจซื้อขายวัสดุก่อสร้าง ธุรกิจซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคชะลอตัว เพราะเส้นทางการคมนาคมสัญจรถูกน้ำท่วม ส่วนด้านอุตสาหกรรมยังไม่มีผลกระทบมากนัก รวมมูลค่าความเสียหายเบื้องต้นคาดว่าประมาณ 1,000 ล้านบาท ทั้งนี้ทางจังหวัดจะมีการดึงงบประมาณจากภาครัฐที่อนุมัติมาเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาผลกระทบจากภัยแล้งกว่า 200 ล้านบาท ปรึมาใช้ดำเนินการแก้ปัญหาผลกระทบจากน้ำท่วม เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจในช่วงนี้ (ประชาชาติธุรกิจ, 2562: ออนไลน์)

จากสถานการณ์ทั้งสองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาอันใกล้เคียงกันในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งภัยแล้งแล้งต่อมาน้ำก็ท่วมใหญ่พื้นที่และประชาชนได้รับความเดือดร้อนเป็นบริเวณกว้างส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก แต่ในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวยังไม่มีการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน หวังภัยแล้ง ก็แล้งอย่างหนัก หวังที่น้ำท่วมก็ท่วมอย่างหนักเช่นกัน การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความสมดุลยังไม่เกิดขึ้น

ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานระดับตำบลเล็กๆหนึ่งหนึ่งและเห็นว่าเกิดผลจริงในทางปฏิบัติจึงขอได้อนุญาตนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วมอย่างเป็นรูปธรรมมาเผยแพร่ให้ทราบ ในอันที่จะสร้างความอุดมสมบูรณ์ของภูมิภาคนี้ โดยยกเอาตัวอย่างการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานที่ดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จแล้ว นั่นคือ การจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร อย่างน้อยเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางดังกล่าวนี้ไปปรับใช้กับพื้นที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี, 2562 : ไม่ระบุเลขหน้า)

2. รูปแบบการศึกษา

เป็นการเข้าไปศึกษาข้อมูลจากการดำเนินการจริงที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่ร่วมกับผู้รับผิดชอบของหน่วยงานโดยตรง คือนายกร บุระวัฒน์ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน โดยความยินยอมจากนายก องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร เพื่อเสนอเป็นข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการด้านการบริหารจัดการน้ำต่อไป

3. แนวทางพระราชดำริ

1. อ่างเก็บน้ำได้ดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีความห่วงใยพสกนิกรของพระองค์เป็นอย่างยิ่งและทรงทุ่มเททั้งพระวรกาย เพื่อหาแนวทางที่จะให้พสกนิกรของพระองค์มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ ช่วยสร้างชุมชน สังคมและประเทศชาติ ให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พระองค์ได้พระราชทานเรื่องการเก็บน้ำไว้ได้ดิน เมื่อ เมื่อ 30 ปีที่แล้ว พระองค์ท่านอยากจะหาที่กักเก็บน้ำไว้ให้ชาวบ้าน เอาไว้ดื่ม ไว้ใช้จึงทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้สร้าง "อ่างเก็บน้ำได้ดิน" ที่ "เชียงดาว" คล้ายๆ กับเขื่อนที่สร้าง เพื่อปิดถ้ำหินปูนใต้ดินแน่นอนว่า "ไม่ถนัด" ด้วยเทคโนโลยีสมัยนั้น ไม่มีใครเชื่อว่าทำได้ โครงการของพระองค์ท่าน จึงต้องหยุดไปในที่สุด 20 ปี ถัดมาทางมูลนิธิชัยพัฒนา ติดต่อผู้เชี่ยวชาญจาก "ญี่ปุ่น" ให้มากราบทูลพระองค์ท่าน เรื่องเทคโนโลยีการสร้าง "อ่างเก็บน้ำได้ดิน" ความคิดที่พระองค์ท่านมีพระราชกระแสรับสั่งให้ศึกษาเมื่อ 20 ปีที่แล้ว แต่ไม่มีใครเชื่อก่อนที่ทางทีม "ญี่ปุ่น" จะเริ่มต้นการนำเสนอทีมงานได้ยื่น ในหลวงมีพระราชกระแสรับสั่งออกมา "คนไทย พุดไม่เชื่อ ต้องให้ต่างชาติมาพูดให้ฟัง ถึงจะเชื่อ" ทีมงานฟังแล้วก็ตกใจ รู้ว่าทรงกริ้วอะไรสักอย่างแน่ ๆ พระองค์ท่านทรงมีพระราชกระแสรับสั่งต่อ พร้อมมองไปที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล คนคนนี้ เขาไม่ให้ฉันทำที่เชียงดาว เขาวามันแพง"สมเด็จพระเทพฯ ทรงเห็นว่า ดร.สุเมธ หน้าเสียแล้ว จึงเสด็จพระราชดำเนินมาใกล้ ๆ แล้วแอบรับสั่งว่า "อย่าตกใจไป ฉันโดนมาแล้วในรถ" จนแล้วจนรอด ในหลวงจึงมีพระราชกระแสรับสั่ง ให้สร้าง "อ่างเก็บน้ำได้ดิน" อีกครั้งคราวนี้ ให้ไปหาผู้ออกแบบ และผู้รับเหมา ที่จะทำได้ทีมงานออกไปเสาะหาผู้ออกแบบและรับเหมา ก็ราย ก็รายก็ยังไม่ได้คำตอบว่า "ทำไม่ได้" ทำแล้วเขื่อนจะต้อง "รั่ว" แน่ ๆ ไม่มีใครอยากเสี่ยง ถึงขนาดมีคนพูดว่า "คงต้องให้คนบ้ามาทำ" แต่สุดท้าย ก็ได้ผู้ออกแบบ รับเหมา ที่ใกล้เคียงมาช่วยทำงานเขื่อนสร้างเสร็จแล้ว ก็เป็นไปตามคาด รั่วตามระเบียบ ต้องทำการอุดรูรั่วอยู่ตลอดสามปี ในขณะที่กำลังแก้ปัญหาอยู่นั้น ก็มีพระราชกระแสรับสั่งจาก "พระองค์ท่าน" เพิ่มเติม มีใจความว่า "การทำเขื่อนขนาดเล็กในอนาคตคงจะทำได้ เนื่องจากจะไปรบกวนประชาชน ให้ศึกษาเพื่อทำแบบนี้ ทำแบบที่เชียงดาว" ทีมงานถึงกับ "อึ้ง" และ "ไม่สบายใจ" มาก เพราะคิดว่า ทำแล้วไม่ได้ประโยชน์บางคนถึงกับบ่นออกมาว่า "ไปตามใจท่านทำไมกัน" ทีมงานไปปรึกษากับ "กรมชลประทาน" ดร.สองร้อยคน ปริญญาโทสองพันคน ข้าราชการหมื่นคน ไม่มีใครรู้ ไปสอบถามอาจารย์ที่ คณะทรัพยากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็ยังไม่หาคำตอบไม่ได้ ว่าเขื่อนนี้จะใช้การได้อย่างไร อาจารย์จึงตัดสินใจส่งอีเมล ไปถามความเห็นจากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญที่ต่างประเทศหลายคน อีเมลที่ส่งกลับมาจากต่างประเทศทุกฉบับ ถามว่า "ใครคิดทำแบบนี้" ทีมงานก็ตอบกลับไปด้วยว่า "My King" อีเมลทุกฉบับตอบกลับมา ยาวบ้าง สั้นบ้าง แต่มีสรุปใจความ

เหมือนกันว่า Genius "คนไทย พุดไม่เชื่อ ต้องให้ต่างชาติมาพุดให้ฟัง ถึงจะเชื่อ" คำพุดตัดพ้อ ที่ทำให้ต้อง "อุกคิต" เรื่องของ "นวัตกรรม" คนไทยทำได้ในหลวงท่าน "พิสุจน์" มาแล้ว ทั้งชีวิตชาวบ้านบริเวณเชียงดาว ไม่เคยประสบปัญหาน้ำแล้งอีกเลยเนื่องจากมีน้ำที่กักเก็บใต้ดิน และน้ำที่เซาะตามร่องหินทำให้ "ดิน" ชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา มีบ่อน้ำให้ใช้ประโยชน์ได้มากในหลวง คิดได้ตั้งแต่เมื่อ 30 ปีที่แล้ว แต่ไม่มีใครยอมทำให้พระองค์ท่านราคาที่ดิน "ญี่ปุ่น" เสนอมาคือ 2,000 ล้านบาท แต่ของในหลวงสร้าง ใช้เพียง 13.5 ล้านบาท

2. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงยึดการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัวและสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบและทรงคิดค้นแนวทางพัฒนาเพื่อบำรุงประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด โดยมีแนวทางในการทรงงานดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ คือ การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งพระองค์ท่านศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น เอกสาร แผนที่ รายละเอียดต่างๆ ตลอดจนสอบถามจากเจ้าหน้าที่ และราษฎรในพื้นที่ เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

2.2 ระเบิดจากข้างใน คือ เราต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก

2.3 ทำตามลำดับขั้น คือ ในการทรงงานของพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน และหลังจากนั้นจึงเชื่อมโยงไปถึงประโยชน์ด้านอื่นๆต่อไป

2.4 ภูมิสังคม คือ การพัฒนาใดๆก็ตามต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่น

4. ขั้นตอนการดำเนินการ

1. กิจกรรมฝึกอบรม

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ได้ดำเนินการฝึกอบรมให้ความรู้กับคณะผู้บริหาร ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และพนักงานเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินเพื่อขยายผลการเรียนรู้การจัดทำให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่ของตำบลหนองหมี่ จำนวน 12 หมู่บ้าน

1.1 กำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ไว้ 2 กิจกรรม ได้แก่กิจกรรมการฝึกอบรมให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน และกิจกรรมการศึกษาดูงาน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเก่าขาม อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้งบประมาณ จำนวน 50,000 บาท และใช้วิทยากรกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น อาจารย์ชาติรี ศรีวิชาฐา และอาจารย์โกวิทย์ ดอกไม้ เป็นวิทยากรให้ความรู้และศึกษาดูงาน ระหว่างวันที่ 14 ถึง 15 เดือน พฤศจิกายน 2561 โดยความรับผิดชอบของสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลและกองช่าง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่

1.2 ผลการฝึกอบรม

1.2.1 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน มีค่าดัชนีประสิทธิผล 0.6213 ซึ่งหมายความว่า ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน เพิ่มขึ้นร้อยละ 62.13

1.2.2 ประชาชนได้นำเทคนิคการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน ไปใช้ในหมู่บ้านและชุมชน โดยลงมือดำเนินการเองในครัวเรือน จำนวน จำนวน 982 บ่อ

2. จัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน

2.1 ระบบปิด การดำเนินการระบบปิด องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ ได้กำหนดการฝึกอบรมเพื่อขยายผลในการจัดทำบ่อปิดภายในครัวเรือนของตนเอง ซึ่งได้กำหนดการฝึกอบรมจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อและระบบบ่อปิด ณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ จำนวน 4 วัน

2.1.1 การฝึกอบรม ดำเนินการโดยขอความร่วมมือผู้นำหมู่บ้านเข้าร่วมการจัดทำร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อและระบบบ่อปิด บริเวณภายในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่เพื่อให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมดำเนินการหมู่บ้านละ 5 คน วันละ 3 หมู่บ้าน แบ่งเป็นร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ จำนวน 12 คน ดำเนินการในแต่ละวัน จำนวน 27 คน โดยให้ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านจัดหาอาหารมารับประทานร่วมกัน

2.1.2 ผลการฝึกอบรมปฏิบัติ มีผู้ผ่านการอบรมภาคปฏิบัติ จำนวน 60 คน เพื่อขยายผลในการดำเนินงานในหมู่บ้านของตนเองต่อไป และปรับปรุงแหล่งน้ำขังเพื่อจัดทำระบบร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อและระบบบ่อปิด โดยได้รับเกียรติจากท่านทองถิ่นจังหวัดยโสธร นายสมยศ นามพุทธา และท่านทองถิ่นอำเภอภูซำ นายมนต์ชัย พันธุ์สวัสดิ์ ร่วมดำเนินการและให้กำลังใจในการร่วมเรียนรู้ของผู้นำทุกหมู่บ้านและสามารถดำเนินการจัดทำร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อ ระยะทาง 278 เมตร และระบบบ่อปิด จำนวน 20 บ่อ

2.2 ระบบเปิด กิจกรรมจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน งบประมาณ จำนวน 10 ล้านบาท โดยใช้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ จำนวน 3.5 ล้านบาทและขอรับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จำนวน 6.5 ล้านบาท

5. ผลการดำเนินโครงการ

1. สถานการณ์น้ำในพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ ได้ดำเนินการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแล้วเสร็จจำนวน 982 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 81.83 และดำเนินการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิด กลุ่มที่ 1 กลุ่มบ้านบะยาว ซึ่งประกอบไปด้วย อ่างเก็บน้ำโคกกกบก สระหนองแวง หนองโคกโสโก และห้วยแคนตอนล่าง รวมทั้งสิ้น จำนวน 4 บ่อ กลุ่มที่ 2 กลุ่มบ้านดอนโหม ซึ่งประกอบไปด้วย สระดอนโหม ห้วยปลาเป่า และสระเทียนนาเรียง จำนวน 3 บ่อ และลำห้วย จำนวน 2 ลำห้วย แล้วเสร็จ และอยู่ระหว่างการดำเนินการในกลุ่มที่ 3 ผลการดำเนินงานตามโครงการ พบว่า

1.1 ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน และสามารถนำเทคนิคการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน ไปใช้ในหมู่บ้านและชุมชน แก้น้ำท่วมขังในชุมชนและน้ำเน่าเสียในหมู่บ้าน ได้ทั้ง 12 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 100 และสามารถนำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียในครัวเรือน ได้จำนวน 982 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 81.83

1.2 หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากน้ำประปาไม่เพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภค จำนวน 4 หมู่บ้าน สามารถแก้ไขได้ จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านบะยาว หมู่ที่ 12 บ้านคำน้อยและหมู่ที่ 10 บ้าน

ดอนโถม คิดเป็นร้อยละ 75.00 คงเหลืออีก 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2บ้านจำปา และเมื่อดำเนินงานตามโครงการในกลุ่มที่ 3 แล้วเสร็จจะสามารถแก้ไขปัญหาให้มีความเพียงพอต่อการใช้และประกอบอาชีพของประชาชน

1.3 เกิดบ่อน้ำผุด จำนวน 2 บ่อ ได้แก่ บริเวณที่นา นายพิน วงษ์คำน้อย หมู่ที่ 4 บ้านหนองก่าว และบริเวณที่นา นายสมพงษ์ พันธุ์เพชร หมู่ที่ 1 บ้านหนองมี

1.4 ระดับน้ำใต้ดินสูงขึ้น 17 เซนติเมตร

1.5 ผลการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ พบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 4.82 คิดเป็นร้อยละ 96.40 (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี, 2562)

2. ฐานการเรียนรู้ ระบบธนาคารน้ำใต้ดิน

หลังการดำเนินโครงการเกิดฐานการเรียนรู้ระบบธนาคารน้ำใต้ดิน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮีได้ดำเนินการจัดฐานการเรียนรู้ไว้ ได้แก่ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแบบร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแบบบ่อปิด ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิดบ่อผิวน้ำหนองกุ่ม และ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิดแบบบ่อลม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแบบร่องระบายน้ำแบบไร้ท่อ
2. ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแบบบ่อปิด
3. ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิดบ่อผิวน้ำลงใต้ดินหนองกุ่ม
4. ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิดแบบบ่อลม
5. ระบบบริหารจัดการน้ำโครงการแก้มลิง ณ วัดหนองฮีหนองก่าว
6. บ่อน้ำผุด ณ ที่นา นายพิน วงษ์คำน้อย
7. ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์และบ่อน้ำผุด ณ ที่นา นายสมพงษ์ พันธุ์เพชร
8. ธนาคารน้ำใต้ดินแบบเปิดสระเทียมนาเรียง

6. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ

1. ด้านพื้นที่ ในการวางระบบธนาคารน้ำใต้ดิน ปรากฏมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบในตำบลคำน้ำสร้าง และตำบลกุดชุม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี จึงได้ขออนุมัติสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮีเพื่อจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลกุดชุมและองค์การบริหารส่วนตำบลคำน้ำสร้าง ประกอบกับการดำเนินงานเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมมากที่สุดจึงได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี

2. ด้านงบประมาณ จำนวน 10 ล้านบาท ได้รับอนุมัติจ่ายขาดเงินทุนสำรองเงินสะสมจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮีจำนวน 3.5 ล้านบาท และขอรับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจำนวน 6.5 ล้านบาท (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี, 2562: 54)

7. ปัจจัยแห่งความสำเร็จและข้อคิดที่ได้จากการดำเนินการ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) โดยสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก

3) ศูนย์วิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาวะชุมชน (ศวช.) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศูนย์สนับสนุนวิชาการและกลไกของการบริหารจัดการบริหารจัดการแผนสุขภาวะ ได้ดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นการขยายเครือข่ายตำบลสุขภาวะ ปี 2560 จากผลการจัดเก็บข้อมูล การพัฒนาระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) และ การวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน(RECAP)

2. ขบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น-ท้องที่ พนักงานเจ้าหน้าที่และชุมชน ในการศึกษาปัญหาและหาแนวในการพัฒนาโครงการองค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี (2562 : 55)

8. ผลการปฏิบัติหลังการดำเนินการ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี ได้ดำเนินการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแล้วเสร็จจำนวน 982 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 81.83 ซึ่งดำเนินงานโดยประชาชนในพื้นที่เองเป็นผู้ร่วมดำเนินงานทุกขั้นตอน ซึ่งเป็นไปตามหลักการทรงงานหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ระเบิดจากข้างใน คือ เราต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก

2. การจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน และสามารถนำเทคนิคการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน ไปใช้ในหมู่บ้านและชุมชน แก่ไข่น้ำท่วมขังในชุมชน ทั้งนี้การดำเนินโครงการเป็นไปตามแนวทางพระราชดำริ อ่างเก็บน้ำใต้ดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งพระองค์ทรงมีความห่วงใยพสกนิกรของพระองค์เป็นอย่างยิ่งและทรงห่มเททั้งพระวรกาย เพื่อหาแนวทางที่จะให้พสกนิกรของพระองค์มีชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ ช่วยสร้างชุมชน สังคมและประเทศชาติ ให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พระองค์ได้พระราชทานเรื่องการเก็บน้ำไว้ใต้ดิน เมื่อ เมื่อ 30 ปีที่แล้ว พระองค์ท่านอยากจะทำที่กักเก็บน้ำไว้ให้ชาวบ้าน เอาไว้ดื่ม ไว้ใช้จึงทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้สร้าง "อ่างเก็บน้ำใต้ดิน" ที่ "เชียงดาว"

3. ผลการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ พบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 4.82 คิดเป็นร้อยละ 96.40 ทั้งนี้เนื่องมาจากการทำงานตามโครงการฯ มีการดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับ โดยเริ่มจากการขบวนการวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาที่แท้จริงและความต้องการของประชาชนจริงๆ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความร่วมศึกษา ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผล ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการจัดการชุมชนและหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทำตามลำดับขั้น คือ ในการทรงงานของพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นของประชาชนที่สุุดก่อน และหลังจากนั้นจึงเชื่อมโยงไปถึงประโยชน์ด้านอื่นๆต่อไป

9. บทสรุป

จะเห็นได้ว่าจากการดำเนินงานผ่านประชาชนในตำบลหนองฮี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำ ธนาคารน้ำใต้ดิน และสามารถนำเทคนิคการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน ไปใช้ใน

หมู่บ้านและชุมชนเพื่อแก้ไขน้ำท่วมขังในชุมชนและน้ำเน่าเสียในหมู่บ้าน ได้ทั้ง 12 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 100 และสามารถนำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียในครัวเรือนได้จำนวน 982 บ่อ คิดเป็นร้อยละ 81.83 หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากน้ำประปาไม่เพียงพอต่อการใช้อุปโภคและบริโภค จำนวน 4 หมู่บ้าน สามารถแก้ไขได้ จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านบะยาว หมู่ที่ 12 บ้านคำน้อย และหมู่ที่ 10 บ้านดอนโคม คิดเป็นร้อยละ 75.00 คงเหลืออีก 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านจำปา และเมื่อดำเนินงานตามโครงการ ในกลุ่มที่ 3 แล้วเสร็จจะสามารถแก้ไขปัญหาน้ำให้มีความเพียงพอต่อการใช้และประกอบอาชีพของประชาชน เกิดบ่อน้ำผุด จำนวน 2 บ่อ ได้แก่ บริเวณที่นา นายพิน วงษ์คำน้อย หมู่ที่ 4 บ้านหนองก่าว และบริเวณที่นา นายสมพงษ์ พันธุ์เพชร หมู่ที่ 1 บ้านหนองมีระดับน้ำใต้ดินสูงขึ้น 17 เซนติเมตรและ ผลการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการ พบว่า มีระดับความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 4.82 คิดเป็นร้อยละ 96.40 ข้อมูลที่ผู้เขียนนำเสนอข้างต้นเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกิดผลในทางปฏิบัติขึ้นจริงในพื้นที่เล็กๆพื้นที่หนึ่งของจังหวัดยโสธร ที่ทุกคนในองค์กรได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังในการที่จะแก้ไขปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมในพื้นที่เดียวกันในอันที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ อย่างน้อยผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะนำเสนอในเชิงวิชาการสำหรับผู้ที่มีความสนใจที่จะนำเอารูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่นำเสนอไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ตนเองได้

เอกสารอ้างอิง

- ไทยรัฐออนไลน์ (2562). *ปีนี้ น้ำน้อยปล่อยหนัก อีสานเผชิญภัยแล้ง*. สืบค้นเมื่อ 7 ก.พ.2562
- ประชาชาติธุรกิจ. (2562:ออนไลน์) *วิกฤตน้ำท่วมอีสานเสียหาย 8 พันล้าน กระทบพื้นที่ศก.-เกษตร 2 ล้าน ไร่- 4 จังหวัดยังอ่วม*. สืบค้นเมื่อ 4 ต.ค.2562
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี.(2562). *ธนาคารน้ำใต้ดิน รายงานโครงการต้นแบบเฉลิมพระเกียรติฯธนาคารน้ำใต้ดิน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮีอำเภอกุดชุม จังหัดยโสธร*.

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 252 หมู่ที่ 4 บ้านท่าเยี่ยม
ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี
จังหวัดร้อยเอ็ด 45170

